

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

Kocsis Tímea, Baranyi Ferenc

Szeged, 2013.

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
RENDÉSZETTUDOMÁNYI KAR
BÜNTETÉS- VÉGREHAJTÁSI TANSZÉK

NAGYFA MÚLTJA, JELENE, JÓVÓJE

A fogvatartotti foglalkoztatás, munkáltatás sajátos szerepe

Készítette: Kocsis Tímea bv. zls.

Baranyi Ferenc bv. zls.

Büntetés-végrehajtási szak

Levelező tagozat

Konzulens: Bönde Zsolt bv. alezredes

2013.

1.Bevezetés – Témaválasztás indoklása	4
2. A munka szerepe, jogi aspektusai	6
2/1. Személyiségformálás az oktatás és a munka által	6
2/2. Jogi szempontok	9
3. A munkáltatás alakulása és fejlődése a magyar büntetés-végrehajtási szervezetben a kiegyeztől napjainkig:	13
4. Nagyfa története	18
5. Napirend	35
6. Jogszabályi feltételrendszer Magyarországon - Az elítélt foglalkoztatás háttere, szabályozása	36
6/1. Pihenőidő	36
6/2. Rendkívüli munkavégzés	36
6/3. Fizetett szabadság	37
6/4. A munka díjazása	38
7. Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP).....	40
7/1. Fogvatartottak tájékoztatása, toborzása.....	40
7/2. Fogvatartottak gyakorlati felkészítése (személyiség-, készség- és képeségfejlesztés).....	41
7/3. Szakképesítés.....	42
7/4. Intenzív utógondozás, munkaerő- piaci tanácsadás.....	42
8. Nemzetközi kitekintés	43
8/1. Spanyolország	43
8/2. Olaszország	43
8/3. Svédország.....	44
8/4. Finnország	44
8/5. Hollandia	45
8/6. Franciaország.....	46
8/7. Románia.....	46
8/8. Lengyelország.....	47
8/9. Ausztria	48
8/10.Németország.....	49
8/11. Összegzés	50
9. Nagyfa-Alföld Kft tevékenységei.....	50
9/1. Állattenyésztés.....	52

9/2. Gépműhely	53
9/3. Növénytermesztés.....	54
10. A jövőben megvalósítani tervezett projektek	57
10/1. Árvízvédelem	57
10/2. Szennyvíz	57
10/3. Ivóvíz.....	57
10/4. Körlet.....	58
10/5. Nagyfai Holt-Tisza	58
10/6. A növényházak	59
10/7. A növényházak feladata	59
10/8. Növényház szerkezeti elemei	60
10/9. A növényházak csoportosítása	61
10/10. Termálvíz.....	62
10/11. Növényházak, fóliasátrak fűtése.....	62
10/12. Napenergiás és geotermikus fűtés	65
10/13. Istállók, növendéknevelők fűtése	66
10/14. Terményszárítás.....	66
10/15. Haltenyésztés	66
10/16. Akvapónia	67
10/17. Összefoglaló	68
11. Irodalomjegyzék	71

1. Bevezetés – Témaválasztás indoklása

A magyarbüntetés-végrehajtási rendszer régóta keresi arra kérdésre a választ, hogyan lehetne megreformálni az elítéltek munkáltatását és ezzel elérni a teljes foglalkoztatás szintjét. Ha lehetőségünk adódna csökkenteni a – jelenleg állami költségvetésből finanszírozott – súlyos összeget elnyelő fogvatartotti ellátást, miért ne tehetnénk ennek érdekében innovatív intézkedéseket. Véleményünk szerint erre a legbiztosabb megoldást a mezőgazdasági jellegű foglalkoztatási tevékenység adja.

A büntetés-végrehajtási /bv./ társaságok együttműködése tekintetében 2008-ban már a „Felelősen, felkészülten” programban is nagy hangsúlyt kapott a beszerzési és értékesítési feladatokban való közös részvétel, mellyel hozzákapcsolódnánk az állam belső ellátási rendszeréhez.

A program készítői felmérték a bv. állapotát, helyzetét, problémáit, és ebből kiindulva meghatározták a fejlesztés, korszerűsítés irányát és az oda vezető utat. Úgy vélték program eredményeként jobb társadalmi megítélésű, felkészültebb és elhivatottabb állományú, a biztonságot, mint alapértéket megerősítő szervezet jöhet létre. Úgy, hogy közben - az elítéltek képzésével, társadalomba visszavezetésének fejlesztésével - kevesebb legyen a visszaeső. A program alapján korszerűsítik a gazdasági társaságok működését, racionalizálják az intézmények működését, és jelentős informatikai fejlesztést hajtanak végre. Az átalakítás jelenleg is folyamatban van.

A mezőgazdasággal foglalkozó társaságok részben biztosítani tudnák az élelmiszerellátást, az ipari jellegű munkáltatásból kikerülő termékekkel számos kiadásunkat lehetne csökkenteni.

Úgy gondolhatnánk a mezőgazdasági tevékenység fő haszna, maga az előállított termék, azonban az elítélt munkáltatás tekintetében máshová kell helyeznünk a hangsúlyt, nevezetesen a munka terápiás jellegére. A foglalkoztatás által kevesebb a felmerülő konfliktus, az agresszivitás csökken, a munkáltatás alatt a fogvatartottak a szabad levegőn tartózkodhatnak, amely a bezártság érzését nagymértékben oldja.

Nem elhanyagolandó szempont az sem, hogy munkájukért díjazás illeti meg őket, ezáltal ösztönzőleg hat teljesítményükre. Látják a munkájuk eredményét, a megtermelt gyümölcsöt, zöldséget, más szóval a kézzel fogható, konkrét eredményt.

A nagyfai az egyik legnagyobb földterülettel rendelkező börtöngazdaság mely számomra, illetve a kollégám számára érdekes történelemmel rendelkezik. Én személy szerint érintett vagyok, mivel tizennyolc évet éltem ott, mondhatni a „nagyfai börtönvároska” volt az otthonom és jelenlegi munkám során folyamatosan kapcsolatban állok az intézettel. Saját magam láttam és tapasztaltam meg az idők folyamán mennyi változás történt, s milyen hatással van valójában a fogvatartottakra az intézetnek a „szabadsága”. Természetesen ezt nem csak pozitívként kell érteni. Volt idő mikor felügyelet nélkül takarították a járdát, vágták a fűvet, ásták az árkokat. Ezzel szemben történtek olyan esetek is, mikor megunva a nagy „nyugalmat”, a szökésükre készülődtek.

Ott voltam, amikor 2003. augusztus 6-án hajnalban a sziréna hangjára ébredtek az emberek és mindenki, aki élt és mozgott kipattant az ágyból és az elítéltek keresésére sietett. Ez volt az utolsó befejezett szökés Nagyfán (a négy elítéltet még aznap elfogták). Ezzel azt akarjuk sugallni, hogy a munkáltatással megbízott felügyelőknek ilyen, nem mindennaposnak mondható feladatokkal is meg kell birkóznuk.

A múlt eseményeit szemlélve láthatjuk, hogy az intézet, megalakulása óta számos strukturális jellegű változáson ment keresztül, viszont a mezőgazdasági funkciója a mai napig nem változott. Folyamatosan fejlődött az évek során, míg eljutott a jelen állapotához. A „Nagyfa” elnevezés alatt 2010. január 1-től a Szegedi Fegyház és Börtön III. objektumát, valamint a Nagyfa-Alföld Kft. gazdasági területét kell érteni.

A későbbiekben részletesen kitérek majd a történetére, de első lépésként meg kell vizsgálnunk a magyar büntetés-végrehajtásban az elítéltek munkáltatásának történeti fejlődését, a foglalkoztatás pozitív hatását az elítéltek személyiségének formálásában, valamint az izolált közeg által okozott stressz feloldásának egyszerű és egyben hatékony módját.

Témaválasztásunk tehát erre a speciális helyzetre koncentrál, miközben feltárom a múlt eseményeit, a kollégám Baranyi Ferenc pedig bemutatja a jövőben rejlő eddig még kihasználatlan lehetőségeket.

2. A munka szerepe, jogi aspektusai

2/1. Személyiségformálás az oktatás és a munka által

Az emberek életére alapjaiban hatnak azok a külső tényezők, melyeknek befolyásolása nem, vagy csak nagyon kis mértékben lehetséges. Ilyen tényezők a szegénység, a munkanélküliség, a rossz családi háttér, illetve ide tartoznak a különféle személyiségzavarok és deviáns viselkedési formák. Hazai viszonylatban az alacsony iskolázottság jelentős mértékű, mindez megmutatkozik a börtön statisztikák vonatkozásában is. Kitörni ebből az állapotból csak keveseknek sikerül. Szerencsére van arra lehetőség a bv. keretein belül, hogy az alapvető ismereteket rendszeres oktatás keretében sajátítsák el. Ilyen az általános iskola 8. osztály, vagy az érettségi. A szabadságvesztést végrehajtó intézetek lehetőséget biztosítanak arra, hogy ilyen okból ne váljanak a fogvatartottak visszaeső bűnelkövetővé. A szakmai oktatások is hasonlóan zajlanak. Kisebb csoportos tanítás formájában sajátíthatják el a munkavégzéshez szükséges ismereteket.

Sikeresnek bizonyult a Phare-támogatással Nagyfán 2002-ben beindított tanyagazdász- és állattenyésztő szakképzés is. A program halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatására jött létre. Hét komponensből áll, mely az Európai Unióhoz való csatlakozási felkészülés jegyében fogalmazódott meg, és a magyar kormányzati törekvésekkel összhangban a roma népesség társadalmi integrációjának elősegítésére irányult.

A nagyfai intézet 2001-ben sikeres pályázat útján nyerte el az oktatás finanszírozását. A képzés olyan szaktudást adott a végzettek számára, amellyel piacképes szakmát, illetve helyben gyakorlatot szerezhettek.

Véleményünk szerint ilyen és ehhez hasonló képzések indítását a jövőben is szorgalmaznunk kellene. Amint az elítéltek megfelelő tudást szereztek, a munkavégzés lehetőségét az intézet igyekszik biztosítani.

A munkát, mint fogalmat sok oldalról meg lehet vizsgálni, így pl.: természet-tudományi, társadalom-tudományi, közgazdasági, vagy pedagógiai aspektusból egyaránt. A szabadságvesztés végrehajtása szempontjából a pedagógiai és nevelési értelmezése kap fontos szerepet, ezen belül pedig az, hogy a munkának milyen tudatformáló hatása van.

A munkához fűződő gondolati tartalmak felölelik:

- ✓ a munka fontosságának tudatát,
- ✓ a személy saját fontosságának a tudatát a munkavégzés folyamatában,
- ✓ az „én” fontosságának feloldódását a kollektív célban.

A munka a nevelés során nem veszítheti el a termelő munkára általában jellemző vonásait, de egyúttal sajátos minőséget is kell kapnia, mert ökonómiai jelenségből pedagógiai jelenséggé kell válnia. Elsődleges szerepe van az ember szocializációs folyamatában és elsősorban az emberek közötti kooperáció kapcsán jön létre, ugyanakkor nem elhanyagolandó szempont az sem, hogy a munka mindenkori szükségletek kielégítésének eszköze is, tehát a munkavégzés a személyiség alakításában döntő szerepet kap. A fogvatartottaknak fel kell ismerniük egyéni értékeiket a produktív munkájuk folyamán, valamint nekünk személyi állomány tagjainak figyelembe kell vennünk az elítélt sajátos képességeit, ismereteit, egészségi és fizikai állapotát. A jól megválasztott munka egyben terápiás módszerként is alkalmazható, ezáltal számos ismerethez juttatva gyakorlóját.

A munkaterápia /foglalkoztató terapia/ már az ókorban is eszköz volt az elmebetegek kezelésében. A középkorban alapított londoni Betlehem kórházban 1403-ban már elmebetegeket kezeltek és egy részüket rendszeresen foglalkoztatták. Az 1800-as évektől egyre nagyobb szerepet kap világszerte. Magyarországon pedig 1806 óta alkalmaznak munkaterápiát elmebetegeknél.

A munkaterápiával kapcsolatban mindig voltak szembenállások. Ágynyugalom vagy terápia, ez volt a fő vitatéma. Ma már egyértelmű a válasz, annál is inkább, mert a tétlenül őrzött beteg, jelen esetben fogvatartott és a személyzet közé a terápia révén kerül az első, interakcióra kényszerítő közeg. Más néven a munkafolyamat, amiben az elítélt új megnyilvánulásokra kap lehetőséget, a nevelő személyzet pedig arra, hogy ezeket a megnyilvánulásokat értékelje és hasznosítsa.

A munkaterápia a munka társadalmi jellegénél és szerepénél fogva alapvetően a csoportterápiák közé sorolható. Az egyik terápiás módszer kiegészíti a másikat. A munkát az elítélt életének, az egész intézeti rendnek szerves részévé kell tenni, ekkor válik a munkaterápia komplex kezeléssé és pszichoterápiás gyógymóddá. Ide értve a megfelelően szervezett értelmes programokat, az oktatást, valamint a jutalmazást egyaránt. A jól szervezett környezeti terápia és ezen belül a csoportok megfelelő összetétele szükséges ahhoz, hogy ezek a viszonylatok újra rendeződjenek, helyesen irányítva a fogvatartottak magatartását. Meg kell tanulniuk értékelni, alkalmazkodni és ezáltal elindul a reszocializáció folyamata.

Normalizáló tényezőként csak az a termelőmunka fogadható el, melynek a végén az elítélt látja munkájának eredményét, legalább hozzávetőlegesen fel tudja becsülni annak értékét, illetve azt, hogy az eredményes munkáért valamilyen formában ellenértéket kap. A munkaterápia szervezésének egyik fontos feladata, hogy a munka eredményességének átélésével járó pozitív élményt minél gyakrabban és intenzívebben biztosítsuk számára.

A mezőgazdasági jellegű munkáltatás során a fogvatartott aktívan használja érzékszerveit, a jó észlelés és megfigyelés alapvető feltétele a munka sikerének. Valamint a növényeknek bizonyítottan nyugtató hatása van, nő a koncentrációs képesség, amely a megfelelő eredmény elérése érdekében megköveteli a kivitelezés megtervezését, illetőleg belső figyelmet. A munka gátolja a testi, lelki hanyatlást, eltereli az elítélt figyelmét a mindennapos problémákról. Az anyagi-erkölcsi elismerés pedig növeli a pénztartalékát, önbizalmát. A nagyfai intézet kiváló lehetőséget biztosít a mezőgazdasági jellegű munkáltatásra, mivel nagy létszámban képes foglalkoztatni a munkaképes elítéltek többségét olyan munkakörben, melyben kiteljesedhetnek, és szociális kapcsolataikat felépíthetik. Összességében megállapítható, hogy a személyes érdekelttség és a kollektív munka utat nyit az egyéni és a közös érdekek összeegyeztetésében.

2/2. Jogi szempontok

A munka fogalma előtt mindenképp tisztáznunk kell a büntetés-végrehajtási jogviszonyt, mely alapvetően szabályozza az együttműködést:

Az elítélt és a büntetés-végrehajtás, mint szervezet között létrejövő társadalmilag szabályozott jogviszony, amelyben a feleket jogok illetik meg és kötelezettségek terhelik. Ebből kifolyólag a munka fogalmát, illetőleg a munkavégzéssel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket a legpontosabban a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet /továbbiakban Tvr./, illetőleg a szabadságvesztés és előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM. rendelet/továbbiakban Rendelet/ határozza meg:

Az elítélt jogai a munkavégzéssel kapcsolatban:

- ✓ társadalmilag hasznos munka végzésének joga
- ✓ a munka mennyiségének és minőségének megfelelő jövedelem
- ✓ biztonságos munkavégzés
- ✓ fizetett szabadság /1 év után 20 munkanap/

Az elítélt kötelezettségei a munkavégzéssel kapcsolatban:

- ✓ munkakötelezettség,
- ✓ a kijelölt munkát szakismereteinek és képességeinek megfelelően, fegyelmezetten elvégezni,
- ✓ munka- és környezetvédelmi előírások megtartása.

A bv. szervezet jogai és kötelezettségei a munkáltatással kapcsolatban:

- ✓ biztosítani a rendszeres munkavégzés feltételeit,
- ✓ megkövetelni, hogy feltétlenül és pontosan teljesítsék az elítéltek kötelezettségeiket.

A munkáltatás fogalma:

„Munkáltatásnak minősül, az elítélt szervezett foglalkoztatásának az a formája, amikor a munkavégzés rendszeresen, díjazás ellenében történik.”¹

¹ A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 101.§ (1).

A foglalkoztatás körébe tartozik – a munkáltatáson kívül – az iskolai oktatás, a művelődés, a sport, a személyiségfejlesztő-, illetve a gyógyító- és rehabilitációs programokon való részvétel. Nem tartozik az előbb felsoroltak közé a díjazás nélküli kötelező munkavégzés, mely magában foglalja az intézet tisztántartását, illetve az ellátásban való részvételt. A bv. szervnek a munkavégzés idejére munkaruhát és lábbelit kell biztosítani a fogvatartott részére. A kötelező munkáltatás időtartama napi négy órát és a havi huszonnégy órát nem haladhatja meg. A munkavégzés alól felmentést a bv. orvos adhat az elítélt életkorára, egészségi és fizikai állapotára tekintettel.

Mikor nem terheli munkavégzési kötelezettség az elítéltet?

Vannak törvény által szabályozott speciális esetek, melyek felmentést adnak a munkavégzési kötelezettség alól, illetve kizárják ennek lehetőségét. Ilyen lehetőség adódhat, amikor tankötelezettsége áll fenn a fogvatartottnak, illetve ha a reá irányadó nyugdíjkorhatárt elérte, valamint a fogvatartott nő terhessége a hatodik hónapot elérte. A teljes kizárást a munkavégzés alól a munkaképtelen, tartós beteg elítéltre kell értenünk. Utóbbinál természetesen alapos orvosi kivizsgálás szükséges, a teljes kizárás megállapításához.

„104. (2) Mentessül az elítélt a munkavégzési kötelezettség alól:

- a) amíg állampolgári kötelezettségét teljesíti;*
- b) közeli hozzátartozója súlyos betegsége vagy halála esetén legalább két munkanapon át, ha a parancsnok a látogatást, illetve a temetésen való részvételt engedélyezte;*
- c) ha keresőképtelen beteg;*
- d) a kötelező orvosi vizsgálat teljes időtartamára, valamint a véradás miatt távol töltött időre, de legfeljebb egy munkanapra;*
- e) ha elháríthatatlan ok miatt nem tud a munkahelyén megjelenni;*
- f) a munkáltató engedélye alapján.”²*

² A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 104.§ (2).

A magyar jogalkotásban is hangsúlyos szerepet kap, hogy a munka nem lehet büntető vagy kényszerszermunka jellegű, nem lehet értelmetlen, illetve haszontalan, de olyan tevékenység legyen, amely leginkább megközelíti a szabad életet.

A nemzetközi törvénykezés a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában foglalja össze az erre vonatkozó előírásokat:

„7. cikk

Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni. Különösen tilos bárkit szabad hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletnek alávetni.

8. cikk

- 1. Senkit sem lehet rabszolgaságban tartani; a rabszolgaság és a rabszolga-kereskedelem minden formájában tilos.*
- 2. Senkit sem lehet szolgaságban tartani.*
 - a. Senkit sem lehet kényszer- vagy kötelező munka végzésére kötelezni; ”³*

A munka kijelölésénél figyelembe kell venni az elítélt:

- ✓ testi, szellemi képességeit,
- ✓ szakmai képzettségét, érdeklődési körét,
- ✓ végrehajtási fokozatot,
- ✓ biztonsági csoportba sorolást,
- ✓ iskolai végzettségek, szakképzettséget, szakmai gyakorlatot,
- ✓ egészségi, pszichikai állapotot,
- ✓ munkaerő-szükségletet.

Az intézetnél a munkába állításról, a munkahely és munkakör kijelöléséről a Befogadási és Foglalkoztatás Bizottság dönt.

³ <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/203>

A munkáltatás formái:

Az bv. szerveknél a legjellemzőbb munkáltatási forma a költségvetési jellegű munkáltatás külső helyeken, illetve közterületen végzett közcélú munka. Ebben az esetben a fogvatartottat az intézet foglalkoztatja. Szorosan hozzákapcsolódnak a munkáltatási célra alapított gazdálkodó szervezetek, melyeknek kötelező együttműködési megállapodásban rögzíteni a munkáltatás feltételeit. A harmadik formája, a külső munkáltatás. Ebben az esetben az elítéltet más gazdálkodó szervezetnél is lehet foglalkoztatni, szigorú feltételek mellett, a munkáltató egyéni szerződéskötése esetén.

A Nagyfa-Alföld Kft. az egyik a tizenkét gazdasági társaság közül, melyet a fogvatartottak munkáltatására hoztak létre. Elsősorban a bér munkáltatás, valamint a mezőgazdasági termelési tevékenységek a jellemző munkáltatási formák a vállalatnál. A belső bér munka mellett megjelent a vállalat telephelyén kívüli elítélt munkáltatás, mely számos lehetőséget biztosított a foglalkoztatás területén.

Az elítéltek munkavégzésre vonatkozó szabályozások kialakítása során a Munkatörvénykönyv /továbbiakban MT./ rendelkezéseit vették alapul. Lényeges eltérés azonban, hogy a fogvatartotti munkáltatás során a mai napig nem létesül munkaviszony az elítélt és a munkáltató között. A gazdasági társaságnak elsősorban előnyt jelent, mivel nem fizet az elítélt dolgozók után munkaadói-, társadalombiztosítási járulékot és egyéb költségek megfizetése alól is mentesül. Tehát a fogvatartottak sem fizetnek adót és járulékokat, valamint visszaigénylésre sincs lehetőségük.

A jelenlegi szabályozás nem teszi lehetővé, hogy a nyugdíjszámításkor a szabadságvesztés alatt munkával töltött napokat figyelembe vegyék, de a jövőbeni elképzelések között már felvetődött a gondolat az erre vonatkozó változásokra. /Az új Bv. Tvr. megalkotása kapcsán./

3. A munkáltatás alakulása és fejlődése a magyar büntetés-végrehajtási szervezetben a kiegyezéstől napjainkig:

A XVIII. század közepétől a modern polgári igazságszolgáltatás megteremtése volt a fő célkitűzés, az erre való törekvések nyomán létrejött az első magyar büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. törvény, más néven a Csemegi-kódex. Négyféle végrehajtási fokozatot különített el, melyekben eltérő volt a munkáltatás jellege. Az államfogházra ítéltnek – általában a politikai bűncselekményt elkövetőknek – a szabadságvesztésük alatt nem kellett dolgozniuk, az életrendjük kevésbé meghatározott volt. A fogház fokozatú elítéltek a kötelező munkavégzés tekintetében választhattak a felajánlott munkákból, valamint számukra indokolt esetben felmentést adhatott a bv. intézet a munkavégzés alól. A kötelező iskolai alapképzettség megszerzése után szintén közös megegyezés alapján történt a munkavállalás a börtön fokozatú fogvatartottak esetében is. A fegyház volt a legszigorúbb büntetési fokozat, itt kötelezően kijelölt munkát végeztek. A kódexben foglaltak kötelezték a szabadulás előtt állókat a közvetítő intézeti munkavégzésre, mely elősegítette a társadalomba történő visszailleszkedést.

Az 1900-as évek években elsősorban a mezőgazdasági munkáltatás volt a jellemző, mivel az 1913. évi XXI. törvénycikk bevezette a dologházat, ebből kifolyólag megnőtt a foglalkoztatott elítéltek száma. A dologház kifejezetten a közveszélyes munkakerülőkkel és csavargókkal szemben szabták ki, a közös munkavégzésre szoktatás gyanánt. Erre a rendszerre alapozva hozták létre 1928-ban a szigorított dologházat a visszaeső bűnelkövetőkkel szemben. Majd ezen intézmények megszüntetését csak húsz évvel később kezdeményezték.

A két világháború közötti időszakban az országot gazdaságilag agrárjellegűvé alakították át, létrehozták a rabgazdaságokat. A fogházakban házi kertészeteket alakítottak ki, valamint az Igazságügyi Minisztériumban /továbbiakban IM./ külön ügyosztály alakult az önellátás megvalósítása érdekében. A II. világháború után hatályba lépő intézkedés, a 1140/1945. ME. számú rendelet bevezette a kényszermunkát, mint új büntetési nemet. Elsősorban a háborús bűnösökkel és a rohamosan emelkedő számú köztörvényes bűnelkövetőkkel szemben. Mindez azt eredményezte, hogy 1947 végén a rabmunkáltatás szerves része lett a tervgazdálkodási rendszernek.

A munkáltatás szempontjából az egyik lényeges intézkedés a 7700/1948. évi /VII.18./ kormányrendelet volt, amely az elítélteket foglalkoztató vállalatok egységes irányítása érdekében létrehozta az IM. Gazdasági Igazgatóságát. Ezt követte a 12780/1948. évi /XII.21./ kormányrendelet, amely a letartóztató intézetek mellett működő ipari és mezőgazdasági üzemeket szervezte állami vállalatokká. Majd 1949 márciusában két önálló vállalat alakult, az Ipari Vállalat és a Mezőgazdasági Vállalat. Ezek 137 kisebb-nagyobb üzemet fogtak össze. Ebben az évben létrejön az Állami Ellenőrzési Központ /ÁEK/, mely azt a feladatot kapta, hogy vizsgálja át a működési feltételeket, munkafolyamatokat, valamint ennek elemzése után hozzon döntést a munkáltatás átalakításával kapcsolatban. Az elemzésből megállapították, hogy egységes irányítási szervezetben kell működtetni az elítéltek foglalkoztatását, valamint be kell illeszteni a tervgazdasági rendszerbe.

A változások életbelépését követően, 1952. március 1-vel a bv. szervezet az IM. felügyeletéből a Belügyminisztériumhoz/továbbiakban BM./ került.

A bv. intézetek központi irányítására létrejött a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága /továbbiakban BVOP/. A vállalati termelés irányítására létrehozták a Közérdekű Munkák Igazgatóságát, a KÖMI-t.

A vállalati rendszerű munkáltatás bevezetése egyfelől határozott szakítást jelentett a korábbi kisüzemi műhelyekben végzett munkáltatással, másfelől becsatlakoztatta a fogvatartottakat a gazdasági feladatok végrehajtásába. Megváltozott az elítéltek munkajogi helyzete is. A munkájukért már nem – kedvezményként felfogott – munkajutalomban, hanem munkadíjban részesültek. A büntetés-végrehajtási szervezetnek gondoskodnia kellett a munkavédelemről, a biztonsági előírások betartásáról és a foglalkoztatási ártalmak csökkentéséről, melyek kötelezően megilletik a munkát végző elítélteket. Mindemellett kötelező munkavédelmi oktatást kellett tartani.

Az 1956-os események meghatározóak voltak a büntetés-végrehajtási rendszer számára is. A forradalom alatt az elítéltek munkáltatása szinte teljesen megszűnt. A gazdasági vállalatok vesztesége hatalmas volt, az ipari vállalatok nagy része csődöt jelentett.

A hadi állapot megszűnése után egy új rendszer felépítése volt a legfőbb feladat. Az 1957-es pártértekezleten elemezték a múlt történéseit és határozatot hoztak a bv. osztályalapokon történő átszervezéséhez. A fogvatartottak csoportosítása egy évvel az értekezlet után valósult meg.

Mindez kedvező feltételeket teremtett a nevelőmunka továbbfejlesztéséhez, melynek tartalmi kérdéseiről a 8/1959. számú BM. utasítás rendelkezett. Egyértelműen meghatározta a bv. két fő feladatát, a fogvatartottak őrzését és nevelését. Előírta, hogy minden egyéb funkciót e két elsődleges feladatnak kell alárendelni. Ezért számolták fel a KÖMI-t és olvasztották be az Országos Parancsnokság apparátusába. A bv. vállalatok dolgozóinak egy részét testületi taggá nevezték ki. A bv. intézetek és a bv. gazdasági társaságok személyi állományát szervezetileg összevonták. Létrehozták BVOP-n a Termelési Szolgálat Felügyeleti Osztályát, mely elősegítette, hogy a munkáltatás – a nagyüzemi termelő munka – a nevelés fő eszközévé váljék.

1963-ban ismét lényeges változás következett be, miszerint az Elnöki Tanács 24. számú rendelete alapján a bv. kiválik a BM. szervezetéből, és ismételt IM irányítása alá kerül. Ennek hatására nagy hangsúlyt fektettek a törvényi szintű szabályozásokra és szakértők bevonásával megteremtették a büntetés-végrehajtás jogi alapjait.

A munkáltatás fejlődése szempontjából a következő jogszabályok jelentősek:

- ✓ 1966. évi. 21. tvr., mely megfogalmazza a büntetés-végrehajtás célját, fő tartalmát és rendszerét. Hatályba lépése kiemelkedő jelentőségű. A neveléstette a bv. legfontosabb feladatává, meghatározta a fogvatartottak jogi helyzetét, valamint megfogalmazta a munkáltatás célját. Nem egyszerűen munkára szoktatást jelentett, hanem szakképzést is, mely lehetővé teszi és biztosítja az elítéltek szabadulás utáni beilleszkedését.
- ✓ 1979. évi 11. tvr., amely mérföldkő a bv. fejlődésében, hazánkban először szabályozzák átfogó, kódexszerű törvényi szintű jogszabállyal a büntetőjogi büntetések és intézkedések végrehajtását.

Mindeközben létrejött a BVOP-n a Közgazdasági és Munkáltatási Főosztály. Egy sikerszéria kezdődik el a munkáltatás területén. Új kapcsolatokkal, külső vállalkozókkal, fejlett technikával bővült a rendszer. Ennek következtében elindult a betanított- és szakmunkás képzés is.

Növekvő tendenciát mutat a bűnözések alakulása a '70-es és években, ennek hatására visszaállítják a visszaeső bűnelkövetőkkel szemben az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést, mint „elrettentést”.

Az elítélteknek egyben joga és kötelessége volt a társadalmilag hasznos munka végzése. A vállalatoknál elsősorban könnyűipari munkákat végezhettek (varrodai, szövőipari, cipőipari, papíripari), de ezekkel a betanult munkákkal a civil életben nem, vagy csak nagyon nehezen tudtak elhelyezkedni. Az építőipari külső vállalatok részéről viszont nőtt a kereslet a bér munkások iránt. Ezáltal akik ott dolgoztak szabadulásuk után lehetőséget kaphattak ebben a munkakörben elhelyezkedni.

Nehéz időszak következett. Rohamosan romlott a gazdaság helyzete, nőtt a fogvatartotti létszám és szűkös anyagi források álltak a bv. szerv rendelkezésére a '80-as években. A külső gazdasági recesszió elérte a vállalatokat, nem tudták biztosítani az elítéltek munkáltatását.

Új főbüntetési nem jelent meg, a szigorított javító-nevelő munka keretében a közveszélyes munkakerülők számára. Ennek kivitelezése a büntetés-végrehajtásra hárult. Az 1984. évi 19. tvr. előírta, hogy az elítélt köteles a kijelölt munkahelyen dolgozni, meghatározott helyen tartózkodni és az intézet által kijelölt helyen lakni. A bv. munkásszállókat hozott létre és külső partnereket keresett a céljai megvalósítása érdekében. Rövid ideig volt működőképes ez a rendszer, mivel finanszírozási problémák adódtak. 1993-ban kivették a főbüntetési nemek közül.

A Tvr. 1993.évi XXXII. módosítása folytán leszabályozta a fogvatartottak oktatáson, szakképzésen, művelődési és egyéb foglalkozásokon való részvételét. Ide tartozik természetesen a munkavégzés is, melynek fontosságát a korábbiakban már kihangsúlyoztam.

A jogszabály előírta, de a bv. szervezet nem tudta biztosítani a megfelelő feltételeket. Nagymértékű volt a gazdasági leépülés, mely érintette a külső vállalatokat is. Ennek következtében meglehetősen csökkent a fogvatartottak munkáltatása 1994-ben.

A fennálló helyzet orvoslására hozták létre a mai napig működő bv. gazdasági társaságokat. A kft.-k kizárólagos állami tulajdonban vannak, szervezetileg elkülönültek és a fő céljuk az állandó jellegű fogvatartotti foglalkoztatás biztosítása. A fogvatartottak munkáltatásából eredő indokolt többletkiadásoknak a fedezetét a központi költségvetés meghatározott mértékben átvállalja, biztosítva ezzel a társaságok hosszú távú fenntarthatóságát.

Az elmúlt évtized gazdasági változásai ingadozó tendenciát mutatnak. Nincs elég finanszírozás a korszerűsítésekre, ebből kifolyólag a bv. vállalatok piaci fennmaradása sem biztosított hosszú távon. A fejlesztési projektek részben tudják csak biztosítani az innovációt, a termelés és a tárgyi eszközök vonatkozásában egyaránt. Az elítéltek munkáltatásának átalakítását követelné meg a rendszer fenntarthatósága. Véleményünk szerint a probléma megoldása a bér munkáltatás előtérbe helyezésével lehetséges lenne.

Napjainkban egyre növekszik az érdeklődés a bv. iránt, óriási a nyitás a fogvatartotti munkáltatás szempontjából. A külső vállalkozók számára számos lehetőség és kedvezmény rejlik az olcsó fogvatartotti munkaerőben.

A lehetőségek mellett természetesen gondolnunk kell arra is, hogy a bér munkáltatás mindig magában hordozza a kiszolgáltatottság veszélyét. Akár a társadalmi elvárásokat tekintve, akár gazdasági szempontból vizsgáljuk.

Az emberek megbélyegzik az elítélteket anélkül, hogy tudnák miért volt az elkövető szabadságvesztéssel sújtva. Elvárják, hogy teljesen elszigeteljék a rabokat a külvilágtól, az életüktől. Nem gondolva arra, hogy a fogvatartottak nagy része a szabadulás előtt áll és előbb-utóbb a társadalomba fog visszatérni. Sajnos ezt a gondolkodásmódot, negativitást még mai napig sem sikerült megváltoztatni.

Gazdasági szempontból pedig nem előnyös, ha nagy a fluktuáció egy munkahelyen, illetve új emberek betanítására kell az időt fordítani ahelyett, hogy a termelési folyamatok gördülékenyen mennének. A speciális körülményeket figyelembe kell venni a környezet kialakításánál egyaránt. A biztonsági szempontoknak mindig az első helyen kell, hogy szerepeljenek. A veszélyes munkaeszközök helyes kezelésére, tartására figyelemmel kell lenni. Emellett a szállításról, a meleg étkezésről is gondoskodnia kell a munkáltatónak.

A munkáltatóknak mérlegelniük kell az előnyöket és a hátrányokat a vállalkozóknak ahhoz, hogy jól együttműködő rendszert alakíthassanak ki a büntetés-végrehajtási intézetekkel.

A gazdasági társaságok munkájának megítélésénél mindig fő kérdés volt, hogy azok hogyan illeszkednek a központi szervezetbe és szolgálják a bv. célok megvalósítását, melyek elősegítik a visszailleszkedést.

Ahhoz, hogy a civil életben is lehetőséget kapjanak a munkavégzésre, meg kell alapozni azt a szaktudást, amivel későbbiekben sikert érhetnek el. Az egyik legnagyobb profitot termelő vállalat a jelenleg Nagyfa-Alföld Kft., mellyel majd későbbiekben részletesen foglalkozunk.

4. Nagyfa története

Nagyfáról készült kép felülnézeti kép, 2005.

Zug néven ismerték az algyői határban azt a területet, amit a Tisza szabályozása után patkó alakban ölelt át a holtág a folyó Vásárhely felé eső partján, a töltés mellett. A Nagyfa elnevezést már a büntetés-végrehajtási intézmény létrehozása után kapta.

Eredetileg Pallavichini György földbirtoka volt az első világháború után. A Tisza szabályozása után az Országos Földrendező Bíróság az 1929-65804-es ítéletével a Szegedi Kerületi Börtönnek adományozta.

Ekkor területe mindösszesen 744 katasztrális hold volt, mely a későbbi tagosítások következtében 1300 hektár nagyságúrafejlődött. 1923-ban tető alá került az első, száz rabnak szállást adó épület, emellett nyolc lakást is építettek az őrszemélyzet részére.

Hosszas eljárás során e területet 1934-ben az IM kapta meg használatra, illetve birtokba.

Az első hiteles adat, amely a telekkönyvi birtoklapból derül ki:

„Amikor is 1934. március 8-án az Országos Földbirtokrendezési Bíróság megváltás alapján a Magyar Királyi Államkincstár (a Magyar Királyi IM-ter. kezelése alatt álló rabgazdaság céljára) javára bekebelezi.”

A börtöngazdaságban mezőgazdasági termelést és állattenyésztést folytattak az intézet ellátására, a felesleget pedig a szegedi piacon értékesítették. Foglalkoztak még ipari növény /kender/ termesztésével és részbeni feldolgozásával is.

Kezdetben Szegedről is hoztak ki a rabokat dolgozni, majd 1943 után már a mezőgazdaságban dolgozó börtönkategóriás elítélteket kitelepítették a mezőgazdasági munkahelyre. Munkáltatásuk a munkáltatási szolgálat alá tartozott. A rabmunkáltató szolgálat vezetője, a munka jellegének megfelelően szakember irányítása alatt állt. A nagyfai intézetben mezőgazdászok irányították a termelőmunkát.

A II. világháború után Nagyfát is bekapcsolták a magyar „Gulag-rendszerbe”. Többnyire politikai foglyokat dolgoztattak a gazdaságban az ötvenes évek közepéig. Nagyfa ekkor önálló őrparancsnokságként, a gazdasága pedig az IM. Mezőgazdasági Vállalata keretében az Állampusztai Célgazdaság üzemegységeként működött. Elsősorban vásznat szőttek, zsávolyruhákat, kötelet, kendert, rongyszőnyeget készítettek. Ez a munka 1949-ben megszűnt meg.

Az 1951. január 1-vel hatályba lépett törvénykezés egységes szabadságvesztés büntetésként, a börtönt vezette be. Majd 1952-ben a büntetés-végrehajtási szervezet az IM-től a BM-hez, Nagyfa pedig ennek hatására ismét a Szegedi Országos Börtönhöz, a vállalat pedig a KÖMI-hez került. Fontos megjegyezni, hogy a bv. intézetparancsnoki és vállalatigazgatói munkakörei egy kézbe kerültek. Érdekes tény az is, hogy a KÖMI vállalatok már hasonlóak voltak szervezetiileg a mai bv. vállalatokhoz.

1954. január 1-vel a gazdaságot az Élelmiszeripari Minisztérium veszi át. A pontos neve Algyő-Nagyfai Konzervipari Célgazdaság volt. Az átvétel oka valószínűleg az 1953. júniusi pártértekezlet hatására meghirdetett amnesztia volt, melynek hatására nem volt, aki munkát végezzen. /Forrásokból kiderült, hogy feltételezték a magyar-jugoszláv viszony akkori elmérgesedését is, amely miatt ki kellett telepíteni az intézetet./

1956 tavaszán a konzervipar ismét a büntetés-végrehajtásnak adta át a területet és attól kezdve a Nagyfai Célgazdaság, Büntetés-végrehajtási Munkahely Algyő néven kezdett funkcionálni. Majd a BM. visszaveszi Nagyfát, ismét a KÖMI 204-es vállalata lesz, mely 1957-ben megszűnik. Említésre méltó, hogy az '56-os események alatt a Nagyfán őrzött elítéltek őrzése folyamatosan biztosított volt, miközben a fogvatartottak többször is megkísérelték a kitörést.

Az intézet elnevezései az 1956-os események után egészen a hetvenes évekig:

- ✓ Önálló Büntetés-végrehajtási Munkahely
- ✓ Szigorított Büntetés-végrehajtási Munkahely
- ✓ Nagyfai Célgazdaság: 1957. január 1-től
- ✓ Nagyfai Börtön 1971-től

A célgazdaság a különböző változások ellenére, mint önálló jogi személy, nyereséges gazdasággá tudott fejlődni. A mezőgazdasági termelés kézi munkára alapozott volt, amely jól szolgálta a fogvatartottak nagy létszámú foglalkoztatását. A bér munkáltatás a kor kényszerítő hatására azonban tért hódított. Elkezdődött a nagyüzemi gépesítés.

A fent említett változások a személyi állományra is jó hatással voltak. Az úthálózat kiépítésével, a rendszeres buszközlekedés beindításával sikerült stabilizálni a létszámot. Az élet és a munkakörülmények megváltozása jól összekovácsolódott személyi állomány kialakulását eredményezte.

A hatvanas évek elején az IM. felügyelete alá került ismét a büntetés-végrehajtás. Lassú változások kezdődtek el a nagyfai fogvatartottak képzésének, valamint oktatásának területén. A mezőgazdasági munka nyitott jellegének megfelelően viszonylag egynemű, többnyire kis ítéletesekből álló börtönnépességet alakítottak ki. A szakmai oktatások megkezdése sok lehetőséget biztosított az elítéltek számára. Lehetőség adódott arra, hogy akik az "Ezüstkalászos tanfolyamot" elvégezték akár brigádvezetők is lehettek az akkori termelő szövetkezeteknél.

A fogvatartottak nagy létszámú körletekben laktak, néha az összlétszám a hatszáz főt is meghaladta.

Nagyfa sajátos helyzetéből adódóan a nevelők is körleti beosztásnak megfelelően dolgoztak. A zárkafelelős mellett közösségvezetőnek számított a "táboros", ő volt az összekötő kapocs az elítéltek, a felügyelet és a munkáltatók között.

A célgazdaság üzemépületeinek, óljainak, istállóinak nagy része is a hatvanas években épült fel:

- ✓ 1 db tejház,
- ✓ 2 db 100 férőhelyes hízó-marha istálló,
- ✓ 1 db modulbarakk,
- ✓ 2 db CS-1 típusú gépszín,
- ✓ 1 db hidrofor-ház,
- ✓ 1 db műtrágyaszín.

Jelentős változáson ment keresztül a gépállomány, ekkor váltották fel a lófogatokat a traktorok és a gépjárművek. A kalászos betakarítás komplex gépesítése is megtörtént.

Az Intézet területére beékelődött tanyákat megszüntették, és ezzel növelték a vetésterületet.

A fogvatartottak foglalkoztatásában is nagy változást jelentett az állandó ipari bér munkáltatás beindulása. Az első ipari bér munka a Szegedi Kéziszerszámgyár kihelyezett üzemében kezdődött el 1972-ben. Ez a kezdeményezés azért volt igen jelentős Nagyfa életében, mert meg lehetett találni az idényjellegű munka mellett az állandó foglalkoztatás lehetőségét. Ez közigazgatási szempontból a gazdaság biztos alapokon állását, a munkáltatás szempontjából pedig a rendszerességet és a szervezettséget jelentette. A kezdeményezés, majd látni fogjuk 1975 után lesz igazán nagy jelentőségű a beutaltak foglalkoztatásában. Az intézet, mindaddig az izolációra törekedett, ami háttérbe szorította az elítéltek személyiségének formálását.

Az Alkohol Elleni Országos Bizottság feladatkörében elősegítette, hogy 1975. január 1-vel Nagyfán Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet jött létre. Feladata az alkoholizmus elleni küzdelem fokozása, valamint az alkoholbetegek szervezett gyógykezelésére és gondozására hivatott egészségügyi részlegek megteremtése.

Nagyfán az úgynevezett régi építésű elhelyezési területen létesítettek egy komplett részleget, amely kb. 100-120 fő befogadására volt alkalmas /orvosi rendelővel, pszichológiai-pszichiátriai befogadóval, szociátheri (nevelői), egészségügyi, szakkáderi és kiegészítő helyiségekkel/.

Párhuzamosan az első részleg átadásával megindult az intézmény távlati kialakítása, a már elkészült építészeti és beruházási tervek valóra váltása. Magában foglalta:

- ✓ 65 ágyas vizsgálót, fektető részleget (kórház)
- ✓ 2 db 250 férőhelyes szálló-jellegű, szocioterápiás tervezett részleget,
- ✓ 1000 adagos kiszolgálásra alkalmas konyhát, éttermet, valamint a hő központot és a sportpályákat.

1975 októberében betelepítik az első beutaltakat.

1977. március 1-én a Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet Működési Szabályzata, így fogalmaz:

„Mai feladata, hogy az orvosi, pszichológiai, szociátheri, pedagógiai munka, valamint a munkaterápia segítségével az intézetbe beutalt alkoholistákat a kezelés tegye alkalmassá arra, hogy új viszonyokra legyenek képesek lépni szűkebb és tágabb környezetükkel, családjukkal, munkahelyükkel, a társadalommal. Ez a kezelés káros külső hatásoktól mentes környezetben kell, hogy megtörténjék, felügyelet mellett, megszokott életrendi keretekben.”⁴

Az alkoholizmus ellenes program keretén belül a Nagyfai Intézet speciális funkciót töltött be. A Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet megváltoztatta Nagyfa helyét a büntetés-végrehajtási intézetek sorában. Az elavult elhelyezési feltételekkel működő börtönből modern, jól felszerelt speciális intézetté alakult.

⁴A Nagyfai Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet Működési Szabályzat 1. old.

Az Intézet szervezete eltért a hagyományos bv. intézet felépítésétől, ugyanis azt az egészségügyi jellegű intézeti funkcióknak megfelelően alakították át. Az egészségügyi szervezet létszáma a polgári gyógyintézeti létszámhoz közelített, melybe a nevelési szolgálat is beleolvadt. Az őrszolgálat lényegesen csökkentett létszámmal, úgynevezett biztonsági szolgálattá alakult.

A beutaltaknál alkalmazott terápiák:

- ✓ szomatikus terápiák,
- ✓ csoport-pszichoterápia,
- ✓ egyéni pszichoterápia,
- ✓ családterápia,
- ✓ munkaterápia /foglalkoztatás/,
- ✓ betegek szabadidejének terápiás kihasználása.

Kreatív- és szocioterápiás technikák széles spektrumának alkalmazása mellett önképző körök, művészeti csoportok, általános iskolai, szakmunkás és középiskolai oktatások folytak. Az eltávozás, mint adaptációs kísérlet épült be a terápiás programba. Az első eltávozásra a befogadástól számított harmadik hónap elteltével kerülhetett sor. Majd háromhavonta 5 nap adaptációs szabadságot tölthettek el. Az alkoholos visszaérkezést /önállóan/ nem tekintették kizáró okként a későbbi szabadságolást illetően, hanem a betegség tüneteként kezelték. A késés, detoxikálás, agresszivitás, illegális eltávozás négy hónapos eltávozási megvonással járt. Az ismételten előforduló esetekben a négyhónapos rendszer egy-egy hónappal hosszabbodott meg, illetve igazgató főorvosi döntés alapján végleges adaptációs kizárást is jelenthetett.

Mint már korábban ismertettem, az Intézetben kötelező a munkavégzés. Az egy hónapos kórházi kivizsgálás után a beutaltak teljesítményorientált munkavégzés szempontjából még nem voltak „egészséges” embereknek tekinthetők, pedig a nagyüzemi munkáltatás abban az időben ezt követelte meg. Sokaknak hosszabb idő kellett a testi-lelki felépülésre, valamint az intézeti és a munkahelyi adaptációhoz.

Nagyon nehéz volt megfelelni az elvárásnak, hogy a beteg azt választhassa munkahelyéül, amihez kedve van, mivel a munkafeltételek adottak. A rövid átmeneti időszak után erős minőségi és mennyiségi követelményeket támasztottak velük szemben.

A legtöbb esetben csak bér munkáltatásban volt lehetőségük dolgozni. A munkaterápia a pszichiátriai gyakorlatban megköveteli az önkéntességet, valamint a fokozatosságot. Mindezt tehát a nagyfai munkaterápia csak részben tudta biztosítani.

Nem segítette elő a gyógyulást a vállalatok nyereségorientáltsága, illetve a beutalt munkadíjra utaltsága sem, mivel újabb kényszerítő elemként jelentkeztek. Az elosztási elv pedig kihangsúlyozza, mindenki képességei szerint dolgozzon, és munkája szerint részesüljön a megtermelt anyagi javakból.

Az Alkoholelvonó végnapjai

A működés évei alatt problémákkal küzdött az Intézet. Ezek közül a legnagyobb gondot talán az jelentette, hogy a beutaltakat önálló intézkedésként rendelték kényszergyógyítási keretek közé. Ez azt jelentette, hogy a hat hónapnál kevesebb büntetésre számító egyének esetén a két éves Nagyfán történő elhelyezés csak tovább növelte az ellenállásuk mértékét minden nemű kezelési eljárással szemben.

Jelentéktelennek tartották azt a tényt, hogy ilyen módon büntetlen előéletüket őrizhetik meg. Nem működött az a technika, hogy az alkoholizmus elleni intézkedések ne maga az alkoholizmus, hanem annak következményei felé irányuljanak.

A rendszerváltás után a magyar állam sem támogatta az Intézet tevékenységét, azonnali hatállyal megszüntették működését.

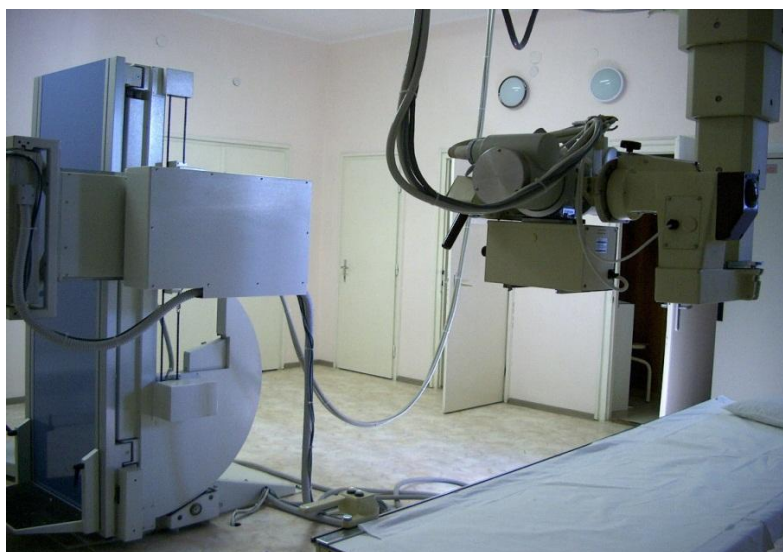
Az 1990. évi XIV. törvény megszüntette az alkoholisták bíróság által elrendelt gyógykezelését. Ezután került rendezésre a nagyfai földterület sorsa, valamint ekkor határoztak a személyi állomány sorsáról is.

Ennek hatására megalapították a Nagyfai Börtön és Fogházat, azon belül a Krónikus Utókezelő Részleget (KUR).

A börtönön belül megmaradt az épületben, egy többé-kevésbé jól felszerelt „kórházi” osztály. /A kiszolgáló egységekkel és képzett személyzettel együtt./ Ezért született az a döntés, hogy létrehoznak egy olyan utókezelőt, amely ma is működik Nagyfán.

Felépítése:

- ✓ Egészségügyi Központ,
- ✓ Egészségügyi Osztály,
- ✓ Krónikus Utókezelő Részleg,
- ✓ Laboratórium,
- ✓ RTG,
- ✓ Gyógyszertár,
- ✓ Fizioterápiás kezelő,
- ✓ Fogászat,
- ✓ Gyógytorna,
- ✓ Dietetikus.

Krónikus Utókezelő Részleg:

Az utókezelőbe a BVOP Egészségügyi Főosztályának együttes javaslatára kerülnek a betegek elhelyezésre /börtön és fegyház fokozatban egyaránt/.

Ez a részleg látja el az idült betegségben szenvedőket, a fekvőbeteg ellátást igénylő, illetve mozgáskorlátozott fogvatartottak gyógyítását, gondozását és a lehetséges mértékű rehabilitációját /80 ágy, 13 kórterem, termenként 5-6 ágy/. A kórtermekben csak mosdó található, a WC, a zuhanyzó és a kiszolgáló helyiségek a folyosó másik oldalán helyezkednek el. A tolószékes betegek részére speciális mellékhelyiség készült.

Az Intézet az évek során folyamatos átalakuláson és változáson ment keresztül. Ide tartozik a büntetés-végrehajtási vállalatok Kft-be szervezése 1994-ben, melyet már a fentiekben is említettem. Eddig az időpontig az intézetparancsnoki és vállalatigazgatói poszt egy kézben volt, ettől az időponttól szétválak.

Nagyfa 1995-től kezdve Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetként funkcionált. Az intézetben elsősorban börtön, kisebb számban fegyház fokozatú férfi elítélteket helyeznek el.

Végrehajtandó feladatként megjelent az idegenrendészeti őrizet fogantatása, elkülönített körleten. A nemzetiségi megoszlásuk meglehetősen változatos, 1995-től 2007-ig 61-féle nemzetiségű ember fordult meg Nagyfán. A legtöbb fogvatartott az egykori Jugoszlávia területéről érkezett.

A legnagyobb problémát az Intézet biztonsági területén okozták, mivel kiemelten sok probléma volt az kezelésükkel. Ilyen volt az 1995-ös eset, amikor egy hónapon belül háromszor is eltorlaszolták a zárkákat és gyújtogattak.

Az idegenrendészeti őrizetek létszáma évről-évre csökkent, a megszűnése előtti évben nyolc személy volt elhelyezve a III. körleten. Majd 2007-ben végleg bezárták.

A 2004-2005-ös években nagy felújítások kezdődtek el az Intézet területén. Bezárták a régi, elavult fogvatartotti konyhát és teljes átalakítást végeztek rajta. A felújítás ideje alatt Szegedről hozattak ebédet az elítélteknek, majd fél év múlva adták át az Uniós feltételeknek megfelelő modern, jól felszerelt 1500 fő ellátására képes konyhát.

Az újításokkal egyidejűleg folyamatosan bővült a szakirányú képzések, illetve oktatások köre, melyek segítettek a fogvatartottnak a szabadulásuk utáni társadalomba történő beilleszkedésükben. Nem elhanyagolandó szempont az sem, hogy a sikeres vizsgák után olyan OKJ-s bizonyítványt kapnak, amely nem utalnak arra, hogy hol szerezték meg az adott szakképesítést.

A következő képzések folynak jelenleg:

- ✓ Ezüstkalászos gazda
- ✓ Szakács
- ✓ Szobafestő-mázoló, tapétázó
- ✓ Hegesztő
- ✓ Karbantartó asztalos
- ✓ Általános iskola
- ✓ Szakiskolai oktatás
- ✓ Gimnázium

A legutolsó jelentős változás Nagyfa életében, hogy 2010. január 1-től a Szegedi Fegyház és Börtön III. objektumaként hajtja végre a büntetés-végrehajtással összefüggő feladatait.

A személyi állomány helyzete

A II. világháború után a személyi állomány döntő részét az 1945 előtt dolgozó személyek alkották. A nagyfai állományt az egész ország területéről toborozták össze. A szolgálati rendszerben 24 óra szolgálat és 24 óra pihenés volt. Nehezítette a szolgálatot, hogy nem volt víz, villany, úthálózat és labilis volt a közegészségügy.

A település alapjait képező épületek még az 1940-es évek elején kerültek felépítésre.

Az építkezésről készült kép egy nyugdíjas kolléga megőrzött emléke:

1955-ben százharmincegy testületi és hatvan polgári alkalmazottja volt, ebből húsz női őr és hét vállalati női dolgozó. Nélkülözniük kellett a közös szállási normatívák legminimálisabb követelményeit. Az ekkor épülő parancsnoki épületben is csak negyven főt tudtak elhelyezni, ami elég csekély létszám volt. A munkahely központja a lehető legmostohább lakásviszonyokkal küzdött.

Az 1956-os újraindulásnak köszönhetően néhány év alatt új szállásépületek, új gazdasági épületek jöttek létre, kialakult a megfelelő ivóvízrendszer, a hidroglóbusz és a szennyvíztisztító árokrendszer. Bevezették a villany-világítást és kiépült az úthálózat is.

Az állomány mindezek ellenére még elég nehéz körülmények között szolgált. Egy részük kerékpárral, vagy gyalog járt a közeli tanyákról, amelyekkel semmiféle útösszeköttetés nem volt. A tanyák vályogból épültek és villany nélküliek voltak. A többiek pedig Szegedről, Algyőről és Hódmezővásárhelyről szintén gyalog, kerékpárral, valamint rocsóval jártak Nagyfára. A sorállományúak barakkokban voltak elhelyezve, amely nagyon zsúfolt volt.

A szállítás sok esetben gyalogmenetben történt, az algyői állomásra és onnan vissza, mivel nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiségben szállítási eszköz. A szállításhoz csak pár darab csendőrlánc volt biztosítva. A nagyobb szállítások alkalmával fűzőláncot, kéz- és lábbilincset kölcsön kellett kérni a Szegedi Börtöntől vagy a Hódmezővásárhelyi Honvédalakulattól.

1962-ben megindult a buszközlekedés. Ez mind az Intézet szempontjából, mind a kint lakó személyi állomány életében jelentős változást hozott. Ettől az időszaktól kezdve járhattak a szegedi iskolába a nagyfai gyerekek.

Az állomány 40 %-a nem rendelkezett általános iskolai végzettséggel. Majd 1973-ban sikerült felszámolni ezt az állapotot a szervezett beiskolázással.

Az elítéltek helyzete

1956-ban jóformán csak női elítéltekkel kezdték a munkákat. A nők azonban a mezőgazdasági munkák egy részét csak nehezen tudták elvégezni, ezért még az évben férfiak is kerültek kihelyezésre. Ahhoz, hogy megfelelően elkülönítsék a nőket a férfiaktól, felépítették a női körletet. A férfiak egy része a rossz körülmények miatt sátorban, a másik része barakkban volt elhelyezve.

Az '56-os események után az induló létszám 449 férfi és 440 női fogvatartott.

Az elítéltek munkáltatásán kívül jelentős volt az iskolai oktatás megszervezése és az írástudatlanság elleni küzdelem.

Az elítéltek tisztálkodási lehetősége, valamint az illemhely körleteken kívül volt elhelyezve. Emiatt zárás utáni időszakban, az esti órákban is biztosítani kellett a szabad kijárást az udvar területére.

1967-ben a női-, 1981 májusában az összes elítéltet végleg elszállították, így az Intézetben ettől kezdve csak alkoholbetegek tartózkodtak.

A Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet és a hozzá kapcsolódó kórház 1974-re épült fel. /A nagyberuházás és az összes építkezés koordinátora 1969-1979-ig egy tíz évre elítélt győri építész, Rákosfalvi István volt/. Az elítélt létszám ebben az időszakban a 760 főt is elérte.

1975-ben az alkoholisták bíróság által elrendelt intézeti gyógykezelésének végrehajtására a nagyfai intézetet jelölték. Innentől kezdve a neve Nagyfai Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet.

Nagyfa gazdaságát az Állampusztai Célgazdasághoz kapcsolták 1981-ben Nagyfai Üzemegység elnevezéssel. Összterülete ekkor 868 ha., ebből a szántó területe 701 ha. Ezen a területen foglalkoztatták az elítélteket, a létesítmény mezőgazdasági jellegnek megfelelően.

Munkáltatás

Az Intézetben, ebben az időben két területen folyt a munkáltatás:

- ✓ költségvetési formában /159 fő/
- ✓ vállalati tevékenységben /460 fő/

A vállalati foglalkoztatás három területen valósul meg:

- ✓ mezőgazdasági foglalkoztatás
- ✓ ipari foglalkoztatás
- ✓ szolgáltató ágazatban történő foglalkoztatás

A mezőgazdasági foglalkoztatás sajátosságából adódóan elsősorban idényjellegű. A '80-as években a foglalkoztatási forma még mindig csak kiscsoportos. Szerteágazó tevékenység valósult meg, ezért a napi feladat meghatározás a jellemző. A növénytermesztő brigád éves átlag létszáma 25 fő körül mozgott és előfordult, hogy egy-egy munkamegosztáskor ez a létszám 7-8 munkahelyen dolgozott. Így a munkavezető tevékenysége is megoszlott, kevés idő maradt a szakmai irányításon túl az emberi tényezőkre. Az előnye és nagy jelentősége ennek a foglalkoztatási formának, hogy lehetőséget adott a fogvatartottaknak az intézetben belüli munkára és szakmai fejlődésre.

Az ipari foglalkoztatás a munkaterápia szempontjából a legmegfelelőbb volt, mert jól szervezhető és megfelelt a törvényi rendelkezéseknek. Jellemző volt rá a nagy csoport, a viszonylag állandó közösség. A munkavezető állandó jelenléte, a munkaterápia szempontjából igen jelentős volt. 1987-ben az iparban dolgozók vannak a legtöbbben.

A főbb területek:

- ✓ Kéziszerszám készítés, a Szegedi Kéziszerszámgyár égisze alatt. Itt készítettek ágfűrész, fogókat, vasvágófűrész és egyéb kéziszerszámokat. Lehetőség nyílt a vasas szakmával rendelkezők elhelyezésére. Körülbelül 86 fő volt az átlag dolgozói létszám éves szinten. Ez a gyár volt akkoriban a legrégebbi kooperációs partnere az Intézetnek.

- ✓ Kenderfeldolgozás területén a Szegedi Kender és Műanyag-feldolgozó Vállalat az, amely két munkahelyen tudta foglalkoztatni az elítélteket. Előnye, hogy női betegeket is el tudtak itt helyezni. Két műszakban dolgozhattak a polgári alkalmazottakkal együtt. A másik munkahely a Vajhádi Kendergyárban, ami a kender primer feldolgozásával foglalkozott összesen 28 fővel.
- ✓ Öntöde, a Szegedi Öntödei Vállalat bér munkáltatásának keretében történt a foglalkoztatás. Az átlag dolgozói létszám 30 fő volt. A munkahely egyike volt azoknak, amelyek szívesen fogadták az intézetből távozó szabadulókat.
- ✓ Alföldi Porcelángyár műhelyében kétműszakos munkarendben 62 fő dolgozott. Női és férfi dolgozók egyaránt voltak. Itt valósult meg az a lehetőség, hogy a fogvatartottak külön szalagon dolgozhattak és összemérhették képességeiket a polgári alkalmazottakéval. Mindez az önbecsülés és a motiváció szempontjából nem volt elhanyagolható.
- ✓ Műanyagüzemben könnyű fizikai munkát végeztek, fólia és műanyag szerszámgyártás folyt. Ebben a betanított munkában 12 főt munkáltattak éves szinten.
- ✓ A textilhulladék feldolgozó üzemben tengeri poliamid halászhálók tépésével foglalkoztak. Ez a fajta hulladékfeldolgozás is betanított munka volt, melyben a létszám 10 fő körül mozgott.
- ✓ Kábelbontás, a hulladék kábel feldolgozását jelentette, külön kellett választani az alkotó elemeket, így visszanyerték azt értékes alapanyagként. Itt foglalkoztatták azokat, akik más munkára testi vagy szellemi állapotuknál fogva nem voltak alkalmasak. Az átlagos dolgozói létszám 95 fő volt.
- ✓ Téglagyár, 1987-ben indult be a bér munkáltatás az üzemben. Itt nehéz fizikai munkával 14 főt foglalkoztattak.
- ✓ A Metripond Mérleggyárban csomagolási munkát végeztek 8 fővel.

A külső munkahelyekre történő utazás kulturáltan, autóbuszokkal történt. A fogvatartottaknak a munkahelyen azonos elbírálás alatt kellett állniuk a polgári alkalmazottakkal. Olyan munkafeltételeket, a munkavédelmet, szociális ellátást kaptak, mint az ott dolgozók.

A szolgáltató ágazatban az elítéltek a gépműhelyben, a traktorüzemben dolgozhattak. Feladatuk szerteágazó volt, így lehetőség adódott arra, hogy a legkülönbözőbb területeken megtalálhassák az elítéltek a számukra megfelelő foglalkoztatást. A kvalifikált szakmunkásokra itt volt a legnagyobb szükség.

Az Intézethez kapcsoló büntetés-végrehajtási gazdasági társaság története

A vállalat megalakulásakor 1951-ben vegyesipari tevékenységet folytat. Alacsony technológiai szintet igénylő kisbútorgyártással, fa-, fém-, és bőripari termékekkel, valamint a barakkgyártás foglalkoztak. Bár a termelés kisüzemi szinten folyt, a termékek mégis az egész ország területére eljutottak.

A XIX. század közepén fordulópont következett, a fémipart 1952-ben átadták a Szegedi Fémfeldolgozó vállalatnak, ettől kezdve a társaság fő tevékenysége a bútorgyártás volt. A speciális feladatnak megfelelően alakították át a technológiai háttérrel és racionalizálták a termelési folyamatokat. A termelési hatékonyság növelése érdekében szakmai képzésekben részesítették az ott dolgozó személyi és fogvatartotti állományt.

Az 1956-os események utána vállalat új funkciójának megfelelően az Alföldi Bútorgyár nevet kapta.

Amint a lakosság életszínvonala emelkedni kezdett megjelent az igény az újabbnál-újabb színvonalas bútorok iránt. Mindez megkövetelte volna a fogvatartottak képzési szintjének emelését, amely nem tudott lépést tartani az elvárt követelményekkel. További problémát jelentett, az 1963-as amnesztia kihirdetése, mely nagymértékű munkaerőhiányt okozott. A termelés mennyisége és minősége is tovább folytatódott. Csak jóval később sikerült normál szintre visszaállítani a termelést.

A '60-as évek végén arra a következtetésre jutott a büntetés-végrehajtási szervezet, hogy nem működik hatékonyan a munkáltatás, ezen belül a fogvatartottak nevelése, differenciáltabb bánásmódja, valamint a tárgyi feltételek jelentősen elmaradtak. A helyzet megoldást kívánt. Ekkor született meg a 1966. évi 21. tvr., amely részletesen szabályozta a bv. alapelveit és tartalmát. A munkáltatás területén meghatározza az alapvető jogokat és kötelezettségeket.

A '70-es évek elején újabb beruházási hullám veszi kezdetét. Új üzemszerveket építettek, korszerűsítették a gépállományt.

A megújult szervezeti vezetés megkövetelte, hogy az előírt törvények érvényesítésével kezdődjön el a nagyüzemi termelés. Ekkor kezdődött el a társadalmi nyitás, megismertették a fogvatartottak munkáját a polgárokkal. A beruházások által lehetőség nyílt a nagy létszámú biztonságos őrzéssel történő foglalkoztatásra.

A fogvatartotti foglalkoztatás a '80-as évek végére teljesedett ki. Közel 1000 főt munkáltattak, a legtöbben pedig 1988-ban voltak, amikor 1358 elítélt dolgozott a vállalatnál. Növekedni kezdett a bér munkáltatás arány, igény merült fel számos területen az elítéltek munkájára.

A rendszerváltás utáni időszak viszont nehézségeket állított a vállalat elé. A munkáltatás volumene csökkent, a külső vállalkozók elszegényedtek. Történt egy sajnálatos tüzeset is 1988-ban, amely miatt a termelés nagy részét biztosító üzemszerek leégtek és halálos baleset áldozatokat követelt. A vállalat hihetetlenül nagy befektetett energiának köszönhetően egy éven belül folytatódhatott a termelés.

Az 1990-ben amnesztiát kapott elítéltek szabadon bocsájtása miatt munkaerőhiány lépett fel, mivel szinte a teljes munkaállomány szabadult. Ez vezetett ahhoz a kilátástalan helyzethez, mely 1992-ben a vállalat csődjét okozta.

A csőd helyzet feloldására azonnali megoldásokat kellett keresni, anélkül, hogy értékesíteni kelljen a vállalat ingóságát. Így a túlélést partnereikkel és a beszállítóival kötött megállapodás, valamint állami támogatás biztosította.

A vállalat 1994-ben a gazdasági változások hatására Alföldi Bútorgyártó Kft. néven folytatta tovább az eredményes gazdálkodását és a büntetés-végrehajtási tevékenységet.

A következő évek meghatározóak voltak a vállalat számára, átalakult a termelés jellege, a bér munkáltatás előtérbe kerül és már csak kisebb asztalokat és székeket gyártanak. A saját termelés leszűkül és ezzel árbevétel csökkenés következett be.

A '90-es évek nem voltak sikeresnek mondható. Egy rövid ideig próbálkoztak az export bútorok gyártásával, de sikertelen beruházásnak bizonyult, valamint a belföldi kereslet sem adott túl sok reménykedésre okot. Ezért a bútorgyártást teljes mértékben leállították.

A bér munkáltatás felkutatása, beindítása volt a fő cél. A Bába és Társa Nyomdaipari Kft. jelentette a megoldást, mely 2002-ben települt be a társaság területére. Kiemelkedő tevékenység ekkoriban a faipari részlegben volt, ez biztosította elsősorban a társaság finanszírozását, emellett 28féle egyéb tevékenységet végeztek bér munkában.

Jelentős változás következett be 2003-ban, amely jelenleg is meghatározza a Kft. működését. Az Állampusztai Mezőgazdasági Kft.-ből kivált a Nagyfai Mezőgazdasági Kft., mely 2003. június 19-én beolvadt az Alföldi Bútorgyártó Kft.-be. A társaság elnevezése ekkortól kezdve Nagyfa-Alföld Mezőgazdasági és Vegyesipari Kft. A gazdaság innentől kezdve több lábon áll és azóta is biztosítja a bv. célok elérését a fogvatartotti munkáltatás által. A mezőgazdasági munkának köszönhetően magasabb az árbevétel, mint valaha. Folyamatosan kezdték el fejleszteni a gépparkot és a tárgyi eszközöket. Az állattenyésztési ágazat az összeolvadás előtt is jól működött, így különösebb ráfordítás nélkül folytatódhatott a tevékenysége. A társaság a pulykatenyésztést, a juhászatot a teljes eszközökkel együtt átvette.

Nagyfán is lehetőség adódott a bér munkáltatásra, mivel a telephelyen húsfeldolgozó üzem működött, melyet a külső vállalkozók üzemeltettek. Beindult az önálló növénytermesztés, az első években búza, kukorica, hibridkukorica és ciroktermesztéssel foglalkoztak, mára már bővült a terménypaletta. A mezőgazdasági ágazat vált a fő tevékenységévé a vállalatnak.

Az elmúlt években sikeres pályázatokat tudhattak a magukénak, melyek által a korszerűsítések pozitív eredményeket hoztak. A pulykák mellett juhtartással és igáslovak tartásával is elkezdtek foglalkozni. Kitűzött célja a jövőben a Kft.-nek, hogy a Szegedi Fegyház és Börtön mind három objektumát el tudja látni zöldségekkel, így csökkentve az állami finanszírozást. Elmondható, hogy az évek folyamán nagy küzdelmek voltak a vállalat életében, míg a jelenlegi állapotot elérte. Mára már egy stabil jól működő összehangolt rendszert sikerült kiépíteni, ami hasznosan szolgálja a fogvatartottak nevelését és biztos piaci háttérrel rendelkezik.

A múlt eseményeit összegezve, tekintsük át a jövő lehetőségeit. Baranyi Ferenc kollegám vállalkozott arra a feladatra, hogy felvázolja a jelenleg működő munkáltatás alapjait, a jogi elhatárolásokat, valamint bemutassa a jövőbeni elképzeléseket, amely nagy lehetőség és kihívás lehet a Nagyfai gazdaság életében.

5. Napirend

Azokkal az alapvető szabályokkal kezdeném, melyek a fogvatartottak mindennapjait határozzák meg.

A Rendelet 34.§ szabályozza a fogvatartottak mindennapi életéhez szükséges jogokat és kötelességeket, ugyanakkor kimondja azt is, hogy minden bv. intézetnek saját házirendet kell alkalmazni, amelyet az intézet parancsnoka intézkedésben határoz meg.

A házirend tartalmazza az elítéltekre vonatkozó:

- ✓ jogoknak és kötelességeknek gyakorlásának, illetve teljesítésének rendjét,
- ✓ napirendet,
- ✓ intézeten belüli foglalkoztatásnak, mozgásnak, tartózkodásnak és munkavégzésnek a szabályait,
- ✓ panaszok, kérelmet, bejelentések, illetve egyéb jogorvoslatok előterjesztésének rendjét,
- ✓ viselkedési szabályokat,
- ✓ látogatók fogadásának, az intézet elhagyásának szabályait,
- ✓ szükségleti cikkek vásárlásának idejét, módját,
- ✓ levelek, csomagok kezelésére vonatkozó szabályokat,
- ✓ tartózkodásunkra és foglalkoztatásukra szolgáló helyiségek használatának rendjét,
- ✓ egyházi szertartások, a karitatív és missziós rendezvények időrendjét,
- ✓ távbeszélő készülék használatának rendjét és feltételeit.

A parancsnok egyéb szabályokat is megállapíthat. A kiadott házirendtől csak az Ö engedélyével lehet eltérni. Az elítélteket figyelmeztetni kell a házirend kötelező jellegére és megszegésének következményeire. A napirendben kell meghatározni minden olyan tevékenységet, amely a bv. szerv napi folyamatos működését biztosítja.

6. Jogszabályi feltételrendszer Magyarországon - Az elítélt foglalkoztatás háttere, szabályozása

A munkavégzéssel kapcsolatos leglényegesebb pontokat, mint pl.: a pihenőidő, a rendkívüli munkavégzés, a fizetett szabadság, a munka díjazása a már fent említett, Rendelet szabályozza.

6/1. Pihenőidő

E Rendelet 113. §-a kimondja, hogy, ha a munkaidő a hat órát meghaladja, akkor húsz perc munkaközi szünet jár a dolgozó fogvatartottnak.

További pontok szabályozzák még az egymást követő munkanapok közötti kötelező pihenőidőt, ami általában tizenegy óra, de minimum nyolc órának meg kell lennie. A szabályzat lehetőséget ad arra, hogy a heti pihenőnapokat összevontan is ki lehet adni, de hat egymást követő munkanap után egy pihenőnap kiadása kötelező. Az egészségre ártalmas foglalkoztatásnál a heti pihenőnapok összevonása nem alkalmazható. A munkaszüneti napon dolgozó elítéltet további juttatások illetik meg, melyet részletesen a hivatkozott rendelet 116.§-ában szabályozott le a jogalkotó.

6/2. Rendkívüli munkavégzés

Itt említem meg a túlmunkát, mely a fogvatartott rendes napi munkaidejét meghaladó munkaidőt, a pihenőnapon vagy munkaszüneti napon történő munkavégzést, illetve a meghatározott helyen, meghatározott ideig történő készenlétet jelenti. Erről a parancsnokot és az elítéltet is tájékoztatni kell.

A túlmunka egy hónapban maximum tizenhat óra lehet, de két egymást követő munkanapon a négy órát nem haladhatja meg, valamint a munka megkezdése előtt biztosítani kell az elítélt étkeztetését. Vannak olyan elítéltek, akiknek a túlmunka nem engedélyezett. Ilyenek a tizennyolc éven aluli elítéltek, valamint az elítélt terhes nő terhességének megállapításától, gyermekének hathónapos koráig, illetve az az elítélt, aki egészségkárosító munkát végez.

6/3. Fizetett szabadság

Az alábbiakban szeretném bemutatni, hogy a bv. intézetekben alkalmazható szabadságolásra vonatkozó jogszabályok milyen főbb pontokban térnek el a MT.-ben meghatározott, a szabad munkavállalókra vonatkozó szabályoktól.

A Rendeletben a legszembetűnőbb eltérést a kiadható szabadság tekintetében a fizetett szabadság alapjául vehető ledolgozott napok száma adja. Ennek alapján a szabadság alapjául szolgáló egyévi munkavégzés időtartamát a munkában töltött napok száma – kettőszázötvennégy nap – alapján állapítja meg. Ez az alapul vett szám nem feltétlenül egy intézetben és egy egész év alatt kell, hogy képződjön. Ily módon a ledolgozott napok száma után jogosult az elítélt mindösszesen húsz nap szabadságra.

A szabad munkavállalókra vonatkozó, a munkatörvénykönyvről szóló 2012. évi I. törvény, a kiadható szabadság alapszámát szintén évi 20 napban állapítja meg. Azonban az életkor előre haladtával, 25 éves kor felett kétévente 1 munkanappal megemelkedik a szabadságban eltölthető napok száma (pótszabadság), valamint az éves szabadságot arányosítással, egy egész éven belül állapítja meg, eltérően a Rendelettel szabályozásától. E szerint a szabadság kiadása az alábbiak szerint történhet meg: a szabadságot a ledolgozott 254 napot követő három hónapon belül kötelezett a foglalkoztató kiadni, ettől eltérő eset lehet a fogvatartott betegsége vagy más akadály. Ez utóbbi esetén legkésőbb az akadály megszűnését követő harminc napon belül kell kiadni a szabadságot.

A MT. nem szabályozza ilyen szigorú módon a szabadság kiadását. Az év bármely szakában kiadható, nincs kötelező ledolgozott napszámhoz kötve. Kizárólagos esetekben akár a munkába állást követő egy héten belül is kérhető fizetett szabadság.

A Rendelet szerint a fogvatartott szabadságának kiadásának időpontja kizárólagosan az intézmény jogkörébe rendelt, azzal az elítélt nem rendelkezhet szabadon, indokolt esetben, illetve a ledolgozott napok aránya szerint vehető figyelembe.

Az MT. ettől eltérően a kiadható szabadságok napjaival mind a munkavállaló, mind a munkáltató szabadon rendelkezhet. A szabadság igénylése a munkáltatótól pedig 14 nappal a tervezett szabadság megkezdése előtt kell, hogy történjen. Védi a munkavállalót a túlzott munkavégzéstől oly módon, hogy kötelezi a munkáltatót arra, hogy éves szinten legalább egy alkalommal egybefüggő tizennégy nap pihenőidőt kell, hogy biztosítson a dolgozó számára.

A két szabályzás egyformán rendelkezik a szabadság kiadásáról, abban az esetben, amikor az elítélt szabadul /MT.-ben a dolgozó munkaviszonya megszűnik/. Ebben az esetben időarányosan ki kell adni a szabadságot, amennyiben ez nem lehetséges, úgy azt kötelező pénzben megváltani.

Egyező még a szabadság összegének a megállapítása is: a ledolgozott egy munkanapra járó díj szorzata a szabadságon eltöltött napok számával.

Eltérőséget mutat viszont a szabadság megszakítása. Az MT. szerint megszakítható a szabadság akkor, ha a munkáltatónak kivételesen fontos gazdasági érdeke vagy a működését közvetlenül veszélyeztető ok merül fel.

Meg kell szakítani a fogvatartott szabadságát, amennyiben azt az intézetben tölti és elkülönítését rendelik el vagy vele szemben magánelzárást, fegyelmi fenyítést szabnak ki.

Az előbbi esetekben a Rendelet és az MT. egyaránt kötelezően elrendeli a megszakított szabadság későbbi időpontban történő kiadását.

6/4. A munka díjazása

Az elítélt a végzett munkáért díjazásban részesül. A Tvr. meghatározza, hogy a fogvatartott jogosult a „társadalmilag hasznos munkavégzésre, a munka mennyiségének és minőségének megfelelő jövedelemre, munkavédelemre”⁶. A munkadíját lehetősége van több mindenre felhasználni, mint pl.: családja támogatására, meghatározott részét személyes szükségleteire, valamint szabadulása idejére is tartalékolhat belőle.

Az elítéltet a munka minőségének megfelelő jövedelemmel jutalmazzák. A kolléganőm már említést tett az előzőekben arról, hogy a speciális jogviszony alapján a fogvatartott munkadíjat kap a munkája után, nem pedig munkabért. A hatályos jogszabályok szerint az elítélt munkadíja a nyugdíjjal azonos módon adózik, azaz nem tartozik az összevonandó jövedelmek közé.

A Rendelet előírja, hogy „A teljes munkaidőben foglalkoztatott elítélt részére havi munkadíjként a kifizetés évét megelőző év első napján a munkaviszonyban álló dolgozókra megállapított kötelező legkisebb munkabér /minimálbér/összegének legalább egyharmada /a továbbiakban: alapmunkadíj/ jár.”⁷

⁶Az 1979.évi 11. tvr. 36.§.(d) A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról

⁷A 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 124 § (2) A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól

A munkáltató azonban jogosult a munka minőségének megfelelően kiemelt díjazásban részesíteni a precízen és jól dolgozó elítélteket, így egyes dolgozók a minimumnál többet is kereshetnek.

A munkadíj meghatározásakor alapvető feltétel az elítéltek képzési szintje, ami a kinti átlagtól sajnos nagyon sokszor elmarad. Ezért szokásos, hogy az elítéltek munkadíja jóval elmarad a civil munkavállalók bérezéséhez képest.

Úgy gondoljuk, hogy ez az összeg nem tud elég motivációs tényező lenni az elítélteknek. A jogalkotó hiába teszi teljesen adó- és járulékmentessé a munka díjazását, ez még nem jelent számottevő nettó reálérték-növekedést.

Ezen túlmenően az elítéltek számára is ellentmondásos üzenetet sugall, mivel azok a fogvatartottak, akik nem dolgoznak, ugyanúgy megkapják azt az ellátást, mint akik munkát végeznek, ugyanakkor a munkát végző elítéltek plusz teherrel vannak sújtva, mivel a munkadíjukból levonják a fenntartásához szükséges költségek egy részét, ami a havi alapmunkadíjuk 1%-a.

Az előbb említett tényezők figyelembevételével, a fogvatartottakkal nehezen fogadtatható el az szemlélet, hogy a munkára, mint fejlődésre, kiugrási pontra tekintsenek a szocializálódás és a majdani társadalmi beilleszkedés során.

7. Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)

A projekt célja „az ország mindegyik büntetés-végrehajtási intézetét érintően a jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetést töltő elítéltek, az előzetes letartóztatás alatt álló személyek, valamint kényszergyógykezeltek társadalmi és munkaerő piaci reintegrációjának elősegítése és az elkövetők bűnismétlési kockázatának csökkentése érdekében reintegrációs program megvalósítása.”⁸

Fókuszál egyrészt:

- ✓ célcsoport fejlesztésére (személyiség és kompetenciafejlesztő, képzési és utógondozói programon keresztül) másrészt
- ✓ a modell befogadására alkalmas környezet megteremtését.

A programot a projektgazda a BM. irányítja, konzorciumi partnere a Nemzeti Munkaügyi Hivatal /helyi megvalósítója a reintegrációs tanácsadó/, a Közigazgatási Hivatal /utógondozó koordinátor/, mely mindezt a BVOP /projektfelelős/ együttműködésével valósítja meg. Az elérendő célokhoz szükséges tevékenység, a fogvatartottaknak biztosított szolgáltatások 4 egymásra épülő szakasza: Az első szakasz a fogvatartottak toborzása, tájékoztatása, bevonása, adatfelvétel. A második szakasz a fogvatartottak szükséglet felmérése, gyakorlati felkészítése. A harmadik szakasz a szakképzés megvalósítása, és a negyedik szakasz az intenzív utógondozás, munkaerő-piaci tanácsadás.

7/1. Fogvatartottak tájékoztatása, toborzása

A toborzásra a következő lehetőségeket használták: zárt láncú tv-hálózat, faliújság, csoportos tájékoztató, zárkafelelősök tájékoztatása - akik a zárkán belül értesítették a fogvatartottakat a projekt lényegéről. Az idő elteltével ezekre a hirdetési lehetőségekre már nem volt szükség, mert oly sokan jelentkeztek, hogy előjegyzéseket kellett bevezetni. Nagyfán ez a létszám 64 fő volt.

⁸ TÁMOP 5.6.3-12/1-2012-0001 számú pályázati határozat

Ezután következett a fogvatartotti csoportok összeállítása az elkülönítési szabályok szerint. Az előzetesben lévő fogvatartottaknál a büntársi csoportok elkülönítése, jogerősen elítéltek esetén /fegyház, börtön, fogház/ csoportok megszervezése, férfiak és nők külön csoportosítása. Ügyelni kellett arra, hogy egy csoportban 8-10 főnél több fogvatartott ne kerüljön.

A tájékoztatás megkezdése előtt fontos, hogy az adatvédelmi nyilatkozat kitöltésre kerüljön. Ezen nyilatkozat aláírásával a fogvatartott nyilatkozik, hogy ameddig a programban részt vesz, addig a személyes adatait és az általa igénybe vett szolgáltatások során keletkezett dokumentumokat a meghatározott jogszabályok szerint kezeljék.

Tartalmazza még a program bemutatását, munkaügyi szolgáltatások, támogatások jelenlegi szabályozását, egyéb támogatási lehetőségek ismertetését, utógondozói tevékenység bemutatását /önkéntesség-, esélyegyenlőség elve/. Valamint itt kerültek kitöltésre a különböző kérdőívek és az egyéni fejlesztési terv is, amelyben szerepelnek a fogvatartott személyes adatai és az, hogy miket vállalt a sikeres reintegráció érdekében.

7/2. Fogvatartottak gyakorlati felkészítése (személyiség-, készség- és képességfejlesztés)

Célja a reális énkép, önismeret kialakítása a társadalmi normák mentén. Felkészítés a társadalmi-, munkaerő-piaci reintegrációra és a következő szakasz tevékenységére. Tartalma a szükséglet- és orientáció felmérés, a jövőkép kialakítása. Az egyéni fejlesztési terv kiegészítése alapján motivációs, önismereti, agresszió-, konfliktuskezelési, kommunikációs, életvezetési, készség és képességfejlesztő tréningek a fogvatartottak számára, melyeket úgy kell összeállítani, hogy a legeredményesebben segítse elő az elítélt adottságainak fejlesztését.

Az egyéni és csoportos motivációs foglalkozásokon, az intenzív utógondozásban e csoportok kiválasztásánál külön figyelmet fordítottak az iskolai végzettségre, a társadalmi elhelyezkedésre, a vagyoni helyzetre, a lakóhelyre, az elkövetett bűncselekményre, és az ítélet időtartamára. A fogvatartotti szükséglet felmérése a bv. intézet személyi állományának - nevelők, felügyelők, pszichológus, lelkész, egészségügyi munkatársak - javaslata alapján készül el, mivel ők azok, akik különböző szakterületen tudják megfigyelni az elítélteket. A javaslatot a reintegrációs tanácsadó, az utógondozó koordinátor és a projektfelelős terjeszti elő a BFB ülésen, ahol döntés születik, hogy részt vehet-e a fogvatartott, illetőleg számára milyen tréning típust javasolnak (Tanúsítvány).

7/3. Szakképesítés

Tartalma az OKJ-s képzés, valamint az akkreditált, betanító jellegű elméleti és gyakorlati képzések. A szakmai gyakorlat az intézeten belül valósul meg a helyi adottságok figyelembe vételével.

A szakmai képzés kiválasztásánál figyelembe kell venni a fogvatartotti szükségleteket és azt, hogy a kinti életben milyen szakmákra van kereslet, illetve a nagyfluktuáció miatt, hogyan fogják befejezni sikeresen a képzést. A fogvatartottak pozitívan fogadták a magasabb szintű elméleti és gyakorlati órák követelményeit. A motiváció fenntartása érdekében rendszeres motivációs foglalkozásokat tartanak egyéni és csoportos formában. /Ennek feltétele a II. szakasz teljesítése/. Természetesen a tréningeket úgy kell megszervezni, hogy az a napi tevékenységek biztonságát nem veszélyeztetheti. Fontos figyelembe venni, hogy az adott képzéshez megvannak-e a megfelelő feltételek, így pl.: növény-termesztésnél rendelkezik-e az intézet megfelelő földterülettel, amely mint tudjuk Nagyfán biztosítva van.

A foglalkozásoknak az anyagi részét a BM biztosítja, így az intézetek feladata csak a tréningek szervezése.

7/4. Intenzív utógondozás, munkaerő- piaci tanácsadás

Feladata felkészítés a szabadulásra, a motiváció fenntartása, valamint a beilleszkedés elősegítése. A fogvatartottakat különböző szakképzésben részesítik, valamint a társadalmi beilleszkedést, munkahelyi elhelyezkedést segítő oktatásban részesítik. Ilyen tevékenységek: munkaerő-piaci és információs szolgáltatás nyújtása, álláskeresési tanácsadás, álláskeresési technikák oktatása, kulcsképeség- fejlesztés. Felkészítik a hivatalos helyeken való megjelenésre, arra, hogy hogyan képviseljék magukat különböző interjúkon, megbeszéléseken, hogyan írjanak meg egy hivatalos levelet vagy egy írásos pályázatot, és hol tudják elintézni a mindennapi élethez szükséges dolgokat. Hangsúlyosan jelennek meg a resztoratív technikák, a jóvátételi programok /önkéntesek/ és természetes a támogatási háló megerősítése, felkészítés a visszafogadásra, szociális ügyintézés, komplex esetkezelés, pszichológiai segítségnyújtás.⁹

⁹ Börtönügyi Szemle 2012/4 Batizi Ildikó – Balogh Attila

8. Nemzetközi kitekintés

8/1. Spanyolország

Ebben az országban általában civil szférát vonnak be a munkáltatásba. Ezek a büntetés-végrehajtási szervezettel állnak szerződéses viszonyban. A munkáltatás során különböző szempontokat vesznek számításba, mégpedig:

- ✓ „Egyéni nevelési terv alapján történik-e a munkavégzés
- ✓ Az elítéltek elsőbbséget élveznek a vizsgálati fogságban lévőkkel szemben
- ✓ A foglakoztatáshoz szükséges képességek
- ✓ A fogvatartott magatartása
- ✓ A börtönben eltöltött idő
- ✓ A családdal szembeni kötelezettségek
- ✓ Más büntetőintézetből történő átszállítás”¹⁰

A fogvatartott munkába állítás előtt oktatásban részesül a munkával kapcsolatos feltételekről, melynek írásos példányát is megkapja. A fogvatartottak egy műszakban dolgoznak, amely négy órát jelent megszakítás nélkül. Így biztosítva van, hogy egy napon több elítelt is munkába álljon. Joguk van heti másfél nap megszakítatlan pihenőidőhöz, és évi harminc nap rendes szabadsághoz. Az elvégzett munkáért fizetést kapnak ez az MT. által meghatározott speciális munkaviszonynak tekinthető. A bevált munkálatok mellett új irányzatok jelennek meg, mint például a hulladék újrahasznosítás, energia felhasználás, megújuló energia és az elektronikai cikkek újrahasznosítása.

8/2. Olaszország

Olaszországban a törvény előírja bizonyos büntetés-végrehajtási intézetekben, hogy a munkákat egy listán kell felsorolni, amelyet a területi igazgató hagy jóvá. Ezt a listát egy komplex bizottság állítja össze. A vegyes összetétel különböző területekről bevont tagokból áll, a több szemszögből történő rálátás érdekében.

¹⁰Börtönügyi Szemle 2010/4 Palló József 48. oldal

Magában foglalja a parancsnokot, egy nevelőt, egy biztonsági felügyelőt, két szakszervezeti képviselőt és a fogvatartottak képviselőit. A munka kiválasztásánál az alábbi tényezőket mérlegelik:

- ✓ A családdal szembeni kötelezettség
- ✓ A szakmai tapasztalatokat
- ✓ Az intézetben eltöltött munkanélküli időt

8/3. Svédország

Svédországban a fogvatartottak többsége köteles részt venni a munkáltatásban. Ez lehet oktatás, hagyományos munkavégzés, speciális kezelési program, belső ellátásban való munkavégzés, szakképzési programok. A fogvatartottak nagy része dolgozik és oktatásban vesz részt egyszerre.

A fogvatartotti tevékenységek %-os megoszlása

Fogvatartottak munkavégzése	Fogvatartottak oktatása	Résztétel belső szolgáltatásokban	Résztétel rehabilitációs programban	Egyéb tevékenység
31%	16%	25%	5%	23%

2006-ban óránként a fogvatartottak hat euro-t kerestek.

Az ipari jellegű börtönmunkát a Kriminalvarden KrimProd irányítja. Ő szervezi meg a termelést a büntetés-végrehajtáson belül. Szállítmányozással is foglalkozik és véghezviszi a megterelt ipari termékek értékesítését. A fogvatartottak munkáltatása kiterjed még a mezőgazdaságra, a kertművelésre, és az építőiparra egyaránt.

8/4. Finnország

Finnországban a bv. intézetekben nincsenek külső vállalkozók, a fogvatartottak munkáltatását a börtönök szervezik meg. Kötelező az elítélteknek, hogy dolgozzanak, tanuljanak vagy egyéb foglalkozásban részt vegyenek az intézet adta lehetőségeken belül. Ez az előírás azonban nem vonatkozik az előzetes letartóztatottakra.

A nyitott intézetekben a munkát végző elítéltek jövedelme adóköteles. A zárt intézetekben dolgozó fogvatartott óránként 3,5-4,5 euro-t is kereshet, ez az összeg a nyitott intézetekben a 7,3 euro-t is elérheti. Ezek az adatok a 2006-os évből származnak. A finn bv. intézetekben alapvető munka:

- ✓ Házimunka, karbantartási munka
- ✓ Műemlék jellegű épületek renoválása
- ✓ Környezetgazdálkodás, amely a dolgozó fogvatartottak 50%-ának ad feladatot.

2009-től a bv. arra törekszik, hogy a belső ellátásból származó bevételek fedezzék az anyagköltségeket, a javítási költségeket, az egyéb kiadásokat és a fogvatartottak munkadíját. A nyitott intézetekben lehetőség van arra, hogy a fogvatartottak az intézeten kívül rendes munkaviszonyt létesítsenek, de ennek elő kell segítenie a nevelési terv megvalósítását. Ennek megfelelő magatartást kell, hogy tanúsítson a fogvatartott. A külső munkahelyen bele kell, egyezzen abba, hogy felügyeljék és minden nap vissza kell, hogy térjen az intézetbe.

8/5. Hollandia

Hollandiában az elítéltek többségének joga van részt venni a munkában, persze ez nem lehet ellentétes a szabadságvesztés-büntetés természetével. A fogvatartottakat kötelezik a rendszeres munkavégzésre, ez történhet intézeten kívül is és belül is. Az előzetesen letartóztatottak nem kötelesek munkát végezni, azonban ha mégis vállalják a munkában való részvételt, akkor ugyanolyan juttatásokban részesülnek, mint az elítéltek. A bv. intézetekben a munka díjazását IM. rendeletek szabályozzák, ezáltal szigorúan ellenőrzik a bérek megállapítását. Akik önhibájukból nem veszik fel a munkát, azok magánelzárást kaphatnak, több fegyelmi szankció is alkalmazható, mint például: látogatási idő csökkentése, vagy a látogatási jog megvonása, tartására fordított összeg csökkentése.

1996 óta az intézetek az általuk termelt hasznot megtarthatják, azonban emiatt nekik kell finanszírozni a fogvatartottak munkabérét. 1999. január 1-től minden fogvatartott óránként minimum 0,64 euro-t keres. A betegség miatt nem dolgozó elítélt a napi átlag jövedelem 80%-nak megfelelő juttatást kapja. A kevésbé szigorú biztonsági intézetekben, ahol a fogvatartottak a külső munkahelyeken dolgoznak, a bérek a heti 110 euro-t is elérhetik.

Az intézetek gazdálkodják ki a gépek és az anyagok költségeit. Hollandiában nem az intézetekben végzett munka minősége a legtokéletesebb, melynek oka a sok külföldi. Emiatt leginkább nyelvi problémák léphetnek fel, a befogadás előtt sokuknak nem volt munkahelye és így nem szerezték meg a kellő tapasztalatokat, továbbá nagy részük kábítószerfüggő és pszichiátriai problémákkal küzd.

8/6. Franciaország

1987. évi 22. törvény eltörölte a fogvatartottak munkakötelezettségét, de akik dolgozni szeretnének, azoknak kötelező a munkalehetőségét biztosítani, amely általában termelő munka, szakképzés vagy különböző szolgáltatások. A munkában való részvételt írásban kell benyújtani, melyben a kategorizálási és orientációs bizottság dönt. Ezt a bizottságot a francia büntetés-végrehajtási parancsnok hozza létre, „a foglalkoztatási viszonyt a büntetőeljárás törvény és a büntetés-végrehajtási szabályzatok határozzák meg. Munkaszerződés nincs, de a tevékenység nyilvántartásba kerül, amiről kiállítanak egy kötelezettségvállalási okiratot, mely a következőket tartalmazza: a munka jellege, és időtartama, a próbaidőtartama, a fizetés, a munka kapcsolat időtartamának a fogvatartott általi megszüntetése, a fogvatartott szakmai jellegű kötelezettségvállalásai, a munkavégzési szabályok és szabadságolás rendje.”

Egy héten maximum harmincöt órát dolgozhatnak az elítéltek, a fizetés napi 7,4-13,25 euro között mozog. A magasabb szakértelmet kívánó munkák elvégzésénél akár 22 euro-t is kereshetnek naponta. A bérek a teljesítménytől függenek. A juttatást a fogvatartott a személyes számlájára kapja. „A 2004. október 5-én kelt 1072. számú rendelet meghatározza a jövedelmek könyvelési szabályait. Kettő levonandó tétel van: az első az adók és a hozzájárulások (havi 200 euro-s jövedelemig nincs levonás, 201 és 400 euro között 20%, 401 és 600 euro között 25%, 600 euro felett pedig 30%), a második a keresmény 10%-a csak a szabaduláskor válik hozzáférhetővé.

8/7. Románia

Pillanatnyilag a román büntetés-végrehajtásban nem találhatunk olyan vállalkozást, amely a rabok munkáltatásával foglalkozna. 2000-ben még öt bv. intézetben folyt termelő gazdálkodás, de mivel ezek veszteséget termeltek. 2010-ben megszüntették a termelőtevékenység végzését a romániai intézetekben.

8/8. Lengyelország

Lengyelországban, a bv. intézetekben a fogvatartottak számára kötelező a munkavégzés, melynek két fajtája van: a fizetett és a nem fizetett munka. A fizetett kategóriába a termelőüzemek, az intézetben működő vállalkozások, valamint a közterület karbantartás tartozik. A nem fizetett kategóriába az intézeten belüli takarítás, a jótekonysági munkák és a közmunkák tartoznak. Ez utóbbi munkák ideje maximum kilencven óra lehet havonta. Az ipari üzemek mintegy ezerkilencszáz fő fogvatartottat foglalkoztatnak.

A foglalkoztatás főterületei a bútorgyártás, fémipar, textil ipar, cipőgyártás, nyomdaipar, építőipar, épületelemek gyártása és felújítása, egyéb különböző szolgáltatások. Ezekért a munkákért munkadíj illeti meg a fogvatartottakat. Lehetőségük van ellenszolgáltatás nélküli munkára, amelyet a helyi önkormányzatoknál vagy a büntetés-végrehajtási szervezeteknél végeznek. Ezeknek az ideje ugyanúgy beleszámít az ítélet időtartamába.

A bv. legfőképp azoknak próbál munkát biztosítani, akiknek az otthonmaradt családjukról gondoskodnia kell, mint például: kiskorú gyermek eltartása, beteg szülő támogatása. Egy év folyamatos munka után tizennégy nap folyamatos pihenésre jogosult. A termelésben nem résztvevő elítéltnak tizennégy nap eltávozás jár. A szabadság alóli mentesség időtartama alatt az elítélteket az alábbi kedvezmények illetik meg:

- ✓ Látogatási idő meghosszabbítása
- ✓ Magasabb mértékű önellátásra fordítható összeg
- ✓ Plusz sport rendezvényeken és oktatási foglalkozásokon való részvétel engedélyezése

Az utóbbi években, a bv. szervezetekben folyamatosan nőtt a munkát végző fogvatartottak létszáma. A lengyel büntetés-végrehajtási intézetek és a hospice otthonok között létrejött együttműködés 2008-ra vált sikeressé, melynek lényege, hogy a fogvatartottak önkéntes társadalmi munkát végezzenek az egészségügyi hospice otthonokban.

8/9. Ausztria

Ausztriában az egészségi állapottól függően a munkára alkalmas fogvatartottaknak törvény írja elő a munkavégzési köteleességet. Csak olyan munkát végezhetnek, amelyek nem veszélyeztetik a testi épségüket és az egészségüket.

Az előzetesben lévő fogvatartottak esetében amennyiben nem befolyásolja a büntetőeljárás érdekeit, illetve a nyomozást az eljáró bíró dönthet a munkavégzés felől. A megadott kritériumoknak meg kell felelni a munkavégzéshez, mint pl.: pszichológiai, pszichiátriai, pedagógiai. Ausztriában a fogvatartottak 4/5-e végez munkát díjazás ellenében, az átlagon felüli munkát pénzjutalommal ösztönzik. A nem dolgozó fogvatartottak részére segélyt biztosítottak az osztrák Bv-Tvr. 1993-as változásával. Ez magába foglalja, hogy szabadulásuk után, amennyiben ledolgoztak kilenc hónapot - ami a minimumot jelenti-, akkor munkanélküli segélyre jogosultak.

Az egy év, vagy annál több szabadságvesztés büntetést letöltött fogvatartottak esetében a segélyre jogosultak száma a reform után négyszeresére nőtt. Megkeresett jövedelmük megegyezik egy tizennyolcadik életévét betöltött képzetlen fém munkás bruttó átlag keresetével, órabérben ez 4,18-6,27 euro között mozog. Vannak olyan fogvatartottak, akik különleges munkát végeznek és ezért illetményük akár a legmagasabb fizetési kategóriába tartozó havi illetmény maximum kétszerese is lehet. Az osztrák fogvatartottak 5-6 óránál többet nem dolgoznak.

A munkák többnyire a belső ellátáshoz kapcsolódnak pl: mezőgazdasági munka, kerti munka, konyhaszolgálat. A munkák háromnegyedét az intézet számára, a fennmaradó egynegyedét a parancsnokság, magáncégek és más intézetek, hatóságok részére végzik. Nem életkorhoz kötött a munkakötelezettség, csak az egészségügyi ok ad felmentést. Fizetett szabadságra nem jogosultak.

A külső vállalkozásban foglalkoztatott szakképzett fogvatartott a munkavégzés céljából az intézetet felügyelet nélkül elhagyhatja. Csak pedagógiai célú munkára jelölhetők ki a fiatal korú fogvatartottak, ami az önbecsülésüket nem sérti, a munkaközi szünetet kötelező nekik biztosítani, amely kétszer annyi, mint a felnőtt korú fogvatartottaké.

8/10. Németország

Németországban is kötelező a fogvatartottaknak munkát végezni, a szándékos kibúvásért fegyelmi büntetés jár, emellett aki megtagadja a munkát annak a saját szükségleteire fordítható összege csökkenthető. A dolgozó fogvatartott a kinti átlagbért csak az 9%-át kereste meg, a 2000-es évek elején, ennek figyelembe vételével nem kell a fogvatartottnak a fogvatartás költségeihez hozzájárulni.

A bv. törvény meghatározza, hogy mely csoportokba tartozó fogvatartottaknak kell, az eltartásukhoz szükséges költségek bizonyos részét megfizetni ide tartoznak pl.: akik már nem kötelezettek a munkavégzésre, de részesülnek valamilyen jövedelemben (nyugdíjasok), vagy a magánelzárásukat töltik.

Ha a fogvatartott számára engedélyezték a saját ruhája viselését, akkor ezek tisztításának költsége az ő számláját terhelik, és a fogászati beavatkozásokhoz is hozzá kell, hogy járuljon.

A kinti kedvezőtlen lehetőségek miatt nagyon nehéz olyan vállalkozókat találni, akik szerződést kötnek a bv. intézetekkel.

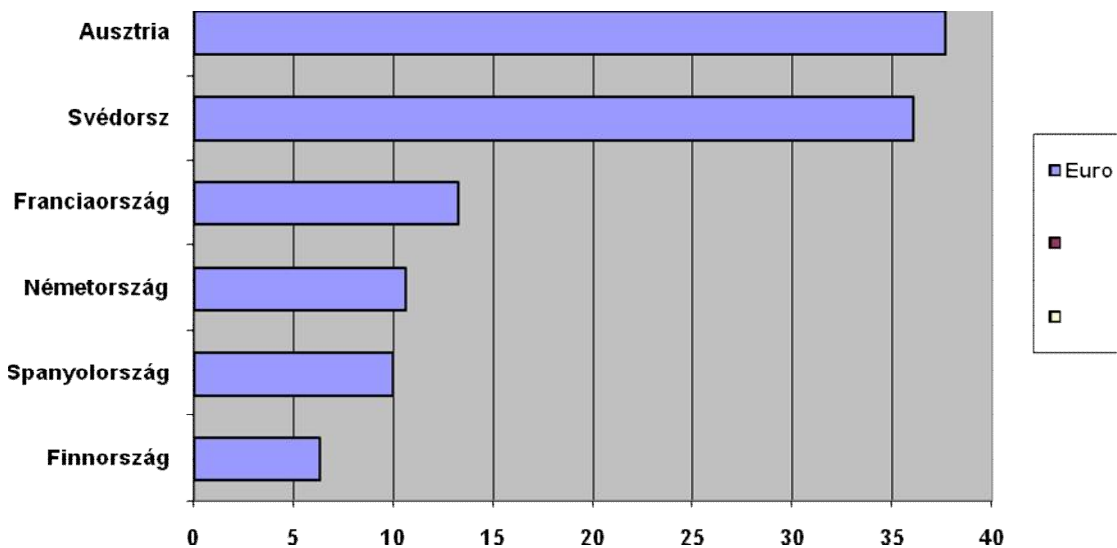
8/11. A külföldi kitekintés összegzése

Európában a büntetés-végrehajtás szervezi az elítéltek foglalkoztatását. Kutatások bebizonyították, hogy a rendszeres munkával foglalkoztatott elítéltek szabadulásuk után lényegesen kevesebb bűncselekményt követnek el, mint akik nem dolgoznak./Ez mindenképp a munkáltatásnak előnyét hangsúlyozza/.

Azonban azt is be kell ismerni, hogy a munkáltatást nem lehet pusztán üzleti célokra alapozni, mivel sokszor a munkavégzéshez szükséges modern technika beszerzése akadályba ütközik.

Ennek ellenére megállapítható, hogy legtöbb gazdasági társaság nyereségesen működik, itthon és külföldön egyaránt. Európában a bv. intézetek munkáltatása nagyon változó, ami a munkabérekben is megmutatkozik¹¹

Napi kereset alakulása országoként euro-ban:

¹¹Börtönügyi Szemle 2010/4 Palló József

9. Nagyfa-Alföld Kft tevékenységei

Folytatva a kolléganő korábbi gondolatmenetét, az alábbiakban részletesen bemutatom a Szegedi Fegyház és Börtön III. számú objektumában üzemelő Nagyfa-Alföld Kft. egyik kiemelkedően hatékonyan gazdálkodó telephelyének fő tevékenységeit.

2005 jelentős változást hozott a cég életébe, megjelent az önálló, saját termelőeszközökkel és munkaerővel folytatott növénytermesztés. Addig a korábbi géppark hiánya miatt nem volt erre lehetőség.

Mint már említettük első években búza, kukorica, szója, hibridkukorica és cirok termesztésével foglalkozott a vállalat. Azóta szélesítették a terménypalettát, de az elkezdett vetésforgó főbb szerkezeti elemeit megtartották. A mezőgazdaság a társaság húzóágazatává vált, annak ellenére, hogy teljesen új profilként jelent meg a cég életében az összeolvadáskor.

Előtérbe került az állattenyésztési ágazat fejlesztése, az intenzív pulykahízlalás bevezetésével.

Manapság nagyobb területen működik a korábbi gazdálkodó szervezettől örökölt három hektáros szilvaültetvény, valamint 2008-ban 8 hektáros tölgyerdő is telepítésre került. Megmaradt melléktevékenységként a mezőgazdasági bér munka-szolgáltatás – a munkáltatott fogvatartottak létszámának emelése céljából – új partnerek, vállalkozások megkeresése, melyekkel rövidebb-hosszabb távú szerződést köthetnek. A korábban leszerződött partnerek megtartása is sikeres volt, sőt új partnerek bevonására is adódott lehetőség. A társaság a legutolsó gazdasági válság alatt nem került pénzügyileg olyan nehéz helyzetbe, valamint nagymértékű késedelmes fizetésbe a szállítókkal szemben, mely bármekkora hátrányt okozott volna piaci megítélésükön. Ebben a partnereknek is nagy szerepük volt, hiszen a társaság számláinak kifizetését előtérbe helyezték üzletpolitikájukban.

A vállalat stabilitásának legfőbb szempontja a több lábon állás. Azonban sajnálatos módon vannak olyan gazdasági jelenségek, melyek a jelenlegi szabályozási rendszerben nem kihasználhatóak. Ide sorolnám a vállalkozás mezőgazdasági jellegű statisztikai besorolását, valamint 100%-os állami tulajdonú voltát, mely egyben negatív kicsengésű a legtöbb ipari jellegű fejlesztéssel kapcsolatos pályázati forrásoknál. Ez gyakorlatilag kizárta a vállalkozást a kormányzat Új Széchenyi-terves pályázataiból, valamint a legtöbb uniós pályázati lehetőségéből.

Mindezek ellenére sikeres pályázati tevékenységet tudhatnak maguk mögött, melyet a kizárólag mezőgazdasági jellegű tevékenységet folytató vállalkozásoknak írtak ki.

Az állattartó telepek korszerűsítése kapcsán kiírt EMVA /Új Magyar Vidékfejlesztési Program/ pályázatokkal /2007 és 2013 között folyósított támogatási összeg 66.442.000 Ft/ sikerült a pulykatartó istállók etető-, itató-, szellőztetőrendszerét kialakítani, mellyel eredményesebb és kedvezőbb körülmények alakulhattak ki a pulykaneveléshez.

Az állattartáshoz kapcsolódik a pályázati pénzből elkészült fekete-fehér öltöző, az istállók aljzatbetonozása, valamint az ezek takarítására alkalmas magas nyomású mosóberendezés beszerzése, valamint a betonozott, uniós előírásoknak megfelelő trágyatároló. Ez utóbbi létesítését minden nagyobb állattartó telep számára előírja törvényi szabályozás, e nélkül az állattartást, mint tevékenységet nem végezhetne volna a vállalkozás tovább.

Az utóbbi években jelentős infrastrukturális fejlesztéseket lehetett elvégezni a telep területén, mint például a szilárd burkolatú út kiépítése, mely nagymértékben segíti elő a további munkálatok felgyorsítását.

9/1. Állattenyésztés

Olyan felelősségteljes elítéltek kerülnek itt beosztásra, akik már bizonyították a Kft. más területein azt, hogy alkalmasak önálló munkavégzésre is. Szintén a korábbi tapasztalatokkal rendelkező elítéltek vannak kiválogatva a lóápoló és fogatos munkakörbe, szaktudásukat a gyakorlatban bizonyítaniuk kell a munkába állás előtt.

A korábban említett beruházások tették lehetővé, hogy csökkenjen az elhullás mértéke, növekedjen a prémium minőségű pulykahús előállítás.

A pulykanevelés mellett juhok tartásával és igáslovakkal is foglalkoznak. Tekintettel arra, hogy a juhtartás igen költséges, így azt csak normatív állami támogatással tudja a vállalat fenntartani. A jelenlegi állomány /2013. augusztusi adat/ 126 anya-kos, 38 szopósbárány, 26 jerke és 3 tenyészkos. Az év folyamán a jerke állományból 26 állatot átsoroltak az anya-kosok közé, ami azt mutatja, hogy rendkívül kedvező genetikai állománnyal bíró tenyészetet sikerült létrehozni. Ebben az évben szaporulat 149 bárány született, melyből az átsorolások után értékesítésre került 123 db állat, ami jelentős bevételhez segítette a gazdálkodó szervezetet. Ez az év rendkívül szerencsés volt, hiszen elhullás nem történt.

A telepen található lóállomány 5 db igáslóból áll, melyet a belső telephelyen, kisebb mennyiségű áruk szállítására alkalmaznak.

9/2. Gépműhely

A növénytermesztés és az ehhez kapcsolódó gépkarbantartási és szolgáltatási tevékenység érdekében több műszaki fejlesztés, beruházás valósult meg. Ezek keretében beszerzésre került több olyan erőgép, mellyel a közel 700 hektáros terület beművelése gazdaságosabban történhet meg, mintha külső vállalkozókat vonnánk be, sőt, ezen géppark lehetőséget teremt arra, hogy a saját területen túl mezőgazdasági szolgáltatást is tudjon a cég nyújtani a közelben lévő gazdálkodóknak. E szolgáltatásnyújtás jelentős bevételhez juttatja a társaságot.

A géppark kiszolgálására műhely épült, melyben a fogvatartottak közül szakmai végzettséggel bíró személyek az alábbi munkaköröket tudják ellátni: hegesztők, lakatosok, esztergályos, mezőgazdasági gépszerelők, autószerelők valamint autóvillamossági szerelők. Az itt foglalkoztatottak körében a legmagasabb az iskolai végzettség a Kft-nél alkalmazott elítéltek esetében.

A talajművelő erőgépek közül a kisebb vagyoni értékűeket, mint például MTZ 80-as és MTZ 920.3-ast, a szakképesítéssel és hivatásos jogosítvánnyal rendelkező fogvatartottak használják. A magasabb értékű, komolyabb technikai felszereltséggel bíró New Holland TC59-es kombájnt, valamint New Holland G240-es erőgépet polgári alkalmazottak használják. Ezek közé sorolhatjuk a különböző típusú talajművelő eszközöket, mint például az ekéket, tárcsákat, kombinátorokat, hengereket, magágy-előkészítőket, vetőgépeket, sorközművelőket, vegyszerezőket, bálázókat, melyek kiegészítői a már említett erőgépeknek.

Pályázati forrásból lehetővé vált az öntözhető terület növelése az öntözőrendszer folyamatos bővítésével és korszerűsítésével.

A pályázati pénzeken túlmenően saját forrásból, valamint lízingszerződés keretében is megvalósult néhány gépbeszerzés is. Mindezek olyan költségeket jelentettek, melyek jelentősen korlátozták a tevékenység bővítését, viszont lehetőséget adtak arra, hogy stabil vetésforgón alapuló szántóföldi kultúra alakuljon ki.

9/3. Növénytermesztés

A Nagyfán fogvatartott elítéltek legnagyobb része mezőgazdasági jellegű alkalmi munkából élt börtönbe kerülése előtt, így a szükséges szakképzettséggel gyakorlatilag minden munkába állított rendelkezett. Így minimális betanulási idő után tudták őket foglalkoztatni. Ezen a területen a legmagasabb az általános iskolai képzettséggel nem rendelkezők aránya, illetve a csak az általános iskolai képzettséggel rendelkezők száma.

A társaság jelenlegi növénykultúrájában a legnagyobb hangsúlyt kapott a búza, az árpa, a kukorica, a napraforgó, a szója és a repce, az állattartáshoz kapcsolódóan a lucerna.

Megnevezés	Terület, ha
Őszi búza	230
Őszi káposztarepce	68
Tavaszi növények	366
Lucerna	14
Pihentetve	11

A vetőmag alapanyagának termesztett hibrid kukorica és hibrid napraforgó termesztése is jelentős sikereket hozott. A jövőben ezek termesztése a kiemelt cél, hiszen a magyar mezőgazdaságban felhasznált vetőmagok nagyobb része jelenleg külföldről áramlik be, mivel Magyarországon kevés olyan hibrid vetőmag-termelő üzem van, ahol megfelelő minőségű és génállománnyal bíró fajták kerültek kifejlesztésre. Az Unióban előírás, hogy génkezelt állománnyal bíró fajtákat nem lehet termelni, így a cél az, hogy a megfelelő génállományú fajták termőterületeit folyamatosan növelve az ország egyik legelismertebb előállítójává nője ki magát a vállalkozás.

A gazdasági termelés eredményét 2003 óta minden évben visszaforgatják a gazdaságba, ez tette lehetővé a helyes mezőgazdasági és környezeti állapot fenntartásával a helyes gazdálkodási gyakorlat folytatását. Mindezek feltételei voltak a reorganizációs programnak és az e részeként kapott támogatásoknak. Ezeknek a feltételeknek a jövőben is meg kívánunk felelni, mivel a mezőgazdasági termelés a megújuló természeti erőforrások fenntartásán alapul.

A jövőben bízva került sor 3 hektár szilvaültetvény és 8 hektár tölgyerdő telepítésére. Bár a szilvás még nem hozott rendkívüli eredményt, a vezetőség bízik abban, hogy a közeljövőben a szilva hozama megnövekedik.

A tölgyerdő telepítésével megkezdődhetett az erdőgazdálkodásra való felkészülés.¹²

¹²Benkó László és-Mocsai Zoltán: Az Alföldi Bútorgyártól a Nagyfa-Alföld kft-ig Bába és Társai Kft kiadó
2011 Szeged

10. A jövőben megvalósítani tervezett projektek

Itt megemlíteném a fogvatartottak oktatását, úgy az állattenyésztés, mint a növénytermesztés, és a kertészet tekintetében. Ezeket az igényeknek megfelelően lehet bővíteni a saját tevékenységi kör szélesedéséből adódóan, mint például a nagy mennyiségű kenyér szükségessége miatt péküzem létesítése, vagy méhészet beindítása, kaptárak készítésére faipari munkások képzése, valamint a rossz minőségű utak karbantartásához karbantartó képzéseket lehetne indítani. Nagyon nagy hangsúlyt fektet a Kft. vezetése a képzésekre, hiszen csak így biztosítható adott munkahelyekre a kellő szaktudással és későbbiekben szakmai tapasztalattal rendelkező fogvatartott.

10/1. Árvízvédelem

A fogvatartottak az intézeten belül és kívül is részt vesznek az árvízvédelemben. Jelenleg is folynak tárgyalások, hogy a börtön területén homokzsákokat töltsenek az elítéltek bér munkában, sőt biztosítani tudná Nagyfa egy árvízvédelmi központ létrehozását, mely akár a Dél-Alföld védelmének lehetne a központi bázisa. 2006-ban és 2010-ben az árvízvédelemben való részvételért miniszteri elismerésben részesültek mind a fogvatartottak, mind a személyi állomány tagjai.

10/2. Szennyvíz

A szennyvíz elvezetése, ártalmatlanítása már elavult és a környezetre káros, ezért nagy segítség volna egy új, korszerűbb szennyvíztisztító-telep megépítése.

10/3. Ivóvíz

Megoldást keresnek a tiszta ivóvíz biztosítására, mivel a telephely területén többszöri próbafúrás után sem sikerült az uniós szabályoknak megfelelő minőségű ivóvizet kinyerni, amelyet még többszöri szűrőrendszeren átvezetve sem lehetne biztosítani. Emiatt jelenleg a hódmezővásárhelyi lövészdandár katonái naponta szállítják az intézetbe zacskózott ivóvizet, aminek nagyon magasak az előállítási, szállítási költségei.

Megoldásként elképzelések merültek fel a vezetőségben, hogy a közel 3 km-re lévő „Rákóczi-telep” nevű majornál lévő ivóvízkinyerő helyet modernizálnák és korszerű vezetékes rendszeren keresztül oldódna meg az ivóvíz Nagyfára történő eljuttatása.

10/4. Körlet

A III-as számú /dolgozó/ körlet után, a terület adottságai révén elférne még egy fogvatartotti épület, amely már a legmodernebb biztonsági technikával volna felszerelve. Jelenleg a fogvatartotti létszám 535 fő – ebből 304 fő végez munkát - melyek elhelyezése 8-10 fős zárkákban, lakóhelyiségekben történik meg. E fejlesztésnek köszönhetően 2-3 fős helyiségek kerülhetnek kialakításra, melyek lényegesen biztonságosabbak, higiénikusabbak, mint a nagyobb létszámú helyiségek. Ezáltal csökken a lehetősége annak, hogy az összezárt elítéltek például: extrém helyzetben összeverekedjenek, egymást sanyargassák. A kisebb létszámú zárkák kialakításával barátságosabb légkör teremthető meg.

10/5. Nagyfai Holt-Tisza

A vállalkozás kezelésében lévő Nagyfai Holt-Tisza halászati jogával 2015-ig a Nagyfai Horgászklub rendelkezik. E holtág jelenleg nem része a Natura 2000 természetvédelmi területnek, azonban mégis természetvédelmi érdeklődésre tarthat számot a jelenlévő Tisza-Maros élővilág miatt.

Pályázati pénzek állnak rendelkezésre, e terület rehabilitációjára, melyben megvalósíthatósági tanulmány készült az élővilág védelmének megőrzésére. Ennek keretében tervek készültek a Holt-Tisza medrének rekonstrukciójára, mely során édesvízi halak 6ponty, kárász, keszeg, amur, márna, harcsa, csuka/ tenyésztésére, és halászatára, is sor kerülhet.

A holtágot kotrása után, egy zsilip beépítésével víztározóként lehetne hasznosítani, amelyből a 10 hektár szántófield helyett a 400 hektáron termelt hibrid növény öntözése oldódna meg.

10/6. A növényházak

Hosszú távú terveik között szerepel újraindítani a már korábban is működött fóliaházakat, amelyekben paradicsom, paprika, uborka, burgonya, fejes saláta, retek, karalábé, egyéb zöldségfélék, illetve a gyógynövények termesztését lehetne belső használatra, esetleg a későbbiekben pedig továbbértékesítésre termelni. Így ezzel is lehetne csökkenteni a kiadásokat, illetve fejleszteni a vállalat biogazdálkodású kertészetét.

Véleményünk szerint is célszerű lenne – a kiegészítő fóliaházak primörtermesztésre, valamint a szabadföldi zöldségfélék termesztésére alapozva - gyümölcs-, és zöldségfeldolgozó üzem létesítése, amely a feldolgozott termékeket az Intézet teljes ellátási területén biztosítaná, kiegészítené a fogvatartottak étkezését, élelmiszer-ellátását.

„Növényházak azok a létesítmények, amelyekben a növények fejlődéséhez szükséges életfeltételeket mesterségesen teremtik meg. A zárt termesztő térben azért folytatható intenzív kertészeti termesztés, mert a házak szerkezetét fényszeresztő burkolattal fedik. A nappól érkező rövidhullámú sugárzás a burkolaton áthatol és ott a növényfelületről, a talajról, valamint a belső berendezésekről hosszú hullámú sugárzás formájában verődik vissza. A hosszú hullámú, infravörös tartományhoz közeli sugárzást a burkolat nem engedi át, amelynek következtében a levegő hőmérséklete megnövekszik. Ezt nevezik üvegházeffektusnak.

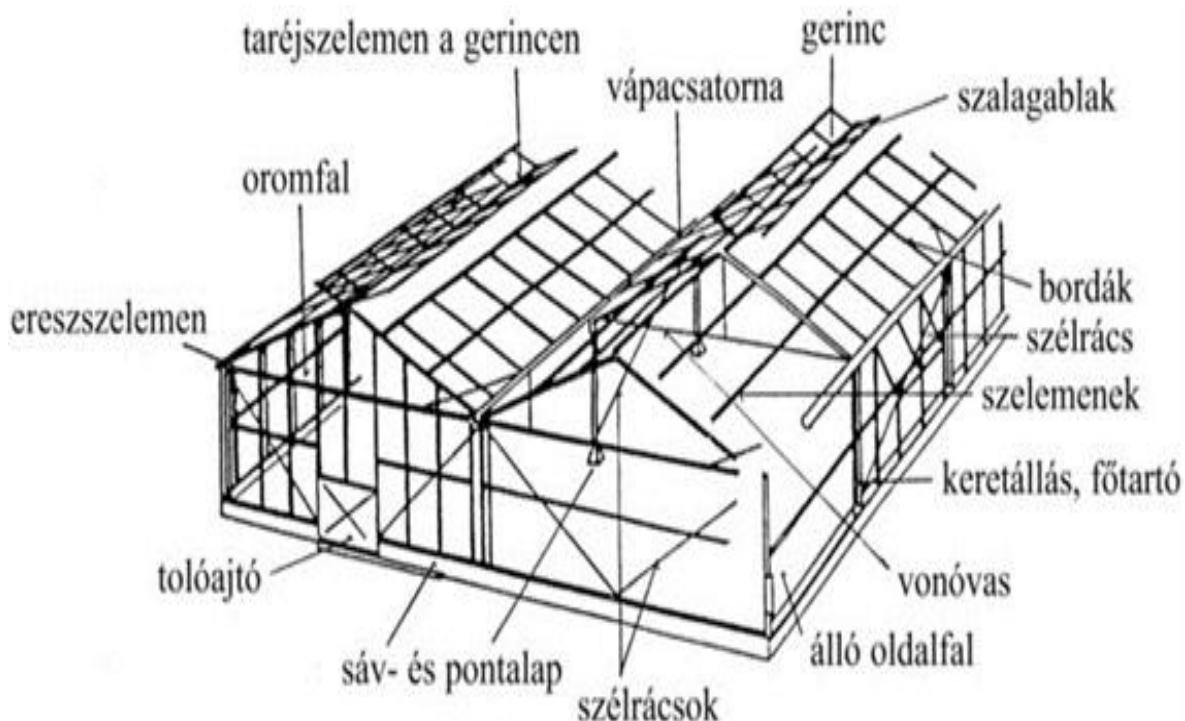
10/7. A növényházak feladata

A növényházak feladata az időjárási körülményektől függetlenül: növények szaporítása, hajtatása szabad földre, dísznövények előállítása és regenerálása, faiskolai szaporítóanyag-termelés, szőlővessző hajtatása, burgonya csíráztatása, mezőgazdasági kutatás (pl. agrokémia, növényvédelem, nemesítés, élettani kutatások).

A sokféle igény kielégítése ellenére a házak építési formája többnyire megegyezik. Jól hőszigetelt, légzáró, kis hő veszteség árán gazdaságosan fűthető, klimatizálható, a nyári túlmelegedés ellen megfelelő nagyságú szellőztetőfelületekkel van ellátva, héjazata jó fényszeresztő képességű, belső berendezése könnyen igazítható az esetleg gyorsan változó termesztési igényekhez.

10/8. Növényház szerkezeti elemei

Növényházak fő szerkezeti elemeit az ábra mutatja. A sáv- és pontalapokban rögzítik a keretállást vagy főtartót. A növényházakat csavarkötésekkel szerelik, ezért általában csuklós, mozgó szerkezetek, amelyeket szélrácsokkal merevítenek és a talajhoz is lehorgonyoznak. Ez azért szükséges, mert a növényház könnyű szerkezet, és csak így lesz képes a szélnyomásból adódó terheléseknek ellenállni. A főtartókra kerülnek a ház hossz tengelyével párhuzamosan a szelemenek, valamint a tetőre a gerincen a taréjszelemen. A csapadék és hó elvezetéséhez a tetők találkozásánál található a vápacsatorna, a ház oldalfala és teteje találkozásánál az ereszszelemen. A héjazatot mind a tetőn, mind az oldal- és homlokfalon a bordákban rögzítik. Az ajtókat az oromfalon vagy oldalfalon, az ablakokat pedig az oromfalon, oldalfalon és a tetőn helyezik el. A keretállások a főtartók, míg a szelemenek, vápák szélrácsok a teherviselő elemek, amelyeket az alaphoz horgonyoznak. A növényházaknak, a fóliasátraknak a szél nyomására ellent kell, hogy álljon, és ennek megfelelően kell rögzíteni.

10/9. A növényházak csoportosítása

A korszerű, több célra is alkalmas növényházakat leggyakrabban a szerkezet anyaga, a burkolat anyaga és az építés módja alapján az alábbiak szerint csoportosítjuk.

1. A szerkezet anyaga szerint megkülönböztetünk: Fa szerkezetű, alumínium szerkezetű, acél szerkezetű, valamint ezek kombinációjával épített növényházakat.
2. A burkolat anyaga szerint lehetnek: üveg, műanyag fólia, keményműanyag lemez, és ezek kombinációjával borított növényházak.
3. Az építés módja szerint vannak: egyhajós és többhajós, blokképítésű termesztő-berendezések.
4. Rendeltetés szerint megkülönböztetünk: szaporító, termesztő és fóliás termesztő-berendezéseket.

A műanyag borítású termesztő-berendezésben kb.10%-al nagyobb termésátlagok érhetők el, mint a hagyományos üvegházakban. Előnyük, hogy olcsóbb az építésük, gyorsan üzembe helyezhetők, jó a fénykihasználásuk, megfelelően szellőztethetők, könnyen áttelepíthetők és fajlagosan kicsi a beruházási költségük.

Az egyszerű fóliaalagutak 7,5-12m szélesek, célszerűen 25 - 50m, de 100 - 200m hosszúságban is építhető félköríves vagy fél ellipszis alakú szerkezetek. Vázuk legalább 42 mm-es ívesen meghajlított acélcső, hosszmerévítőkkel és vonóvassal ellátva. Az ilyen váz a 110 km/ó sebességű szélterhelést is elviseli. A tartóíveket egymástól 1,5m távolságra helyezik le a földbe.

Energiagazdálkodási szempontból alkalmaznak kettősborítású házakat is ahol a két fóliaréteg közé levegőt fújnak, vagy vizet csörgedeztetnek, ez utóbbiak a vízfüggönyös fóliasátrak. Az íves szerkezetek helykihasználása nem előnyös, mert a sátrak szélén nehéz a munkavégzés az alacsony belmagasság.

10/10. Termálvíz

„Termálvíz vagy hévíz az a réteg víz, amelynek hőmérséklete meghaladja a 30 °C-ot. A víz hőfokát az adott terület geotermikus gradiense határozza meg. Európában ez az átlagérték 33m/°C, Magyarországon 20m/°C. Ez azt jelenti, hogy hazánkban relatíve kisebb mélységből hozható a felszínre a termálvíz.”¹³

„A termálvízfűtés a föld geotermikus energiájának célszerű felhasználása fűtési célokra. A föld középpontja felé haladva a hőmérséklet fokozatosan emelkedik, amelyet a geotermikus gradienssel jellemezhetünk.

Az Alföld rendelkezik az ehhez szükséges legkedvezőbb adottságokkal, ami azt jelenti, hogy 90 °C-os fűtővíz 15%-os lehűléssel számolva kb. 1800 m-es mélységben fűtővíz kútból hozható fel. Sajnos ez az energia is csak költségek árán termelhető ki.”¹⁴ A 2000-es évek elején, a telep területén próbafúrásokat végeztek az ivóvíz probléma megoldására, azonban a mélyebb rétegekben ivóvíz helyett geotermikus termálvizet találtak. Ennek a termálvíznek a hasznosítására az alábbi gondolatok merülnek fel bennem:

10/11. Növényházak, fóliasátrak fűtése

„A geotermikus energia meleg víz formájában igen hatékonyan használható növényházak és fóliasátrak megfelelő hőmérsékletének elérésére.

A fűtés hatékonysága iránti szükséglet függ a növényház méreteitől, hőgazdálkodási viszonyaitól, és a növénykultúrától. A geotermikus vízzel fűtött növényházak beruházási költsége 15-20%-kal több mint az olaj- vagy a gázfűtésűeké, de ez a többletkiadás 2,5-3 éven belül megtérül.

A hévíz fűtési szempontból a növényházakban is jól alkalmazható. A távozó, kisebb hőmérsékletű (pl. 50°C-os) geotermikus vízzel további növényház vagy fóliaházak légtér- vagy talajfűtése végezhető. A fóliaházakból kilépő 20-25°C hőmérsékletű víz még halastavak előmelegítésére is használható.”¹⁵ Fagyos időben az alacsony hőmérsékletű hévizes fűtést szalmával lehet kiegészíteni.

¹³ www.zoldnet.hu

¹⁴ Láng Zoltán: A zöldség-, dísznövény és szaporítóanyag-termesztés berendezései és gépei

¹⁵ www.wikipedia.hu

Fotó: Baranyi Ferenc

A fenti képen látható egy fóliaház belső felépítése. A talajt takaró fólia alatt húzódik meg a földbe épített talajfűtés. E fölött húzódik a drénvizet elvezető csatorna. Ebben a csatornába helyezik el a kőzetgyapotot, amibe méterenként általában 3 növényt ültetnek bele. Fontos a kőzetgyapotba ültetett növény folyamatos vízzel és tápanyaggal való ellátása. Nem elhanyagolható momentum a víz mennyisége. Alapkövetelmény a locsolás időszaka: napkelte után minimum egy órával kell kezdeni és napnyugta előtt kettő órával kell befejezni.

Abban a kertészetben, ahol jártam paradicsom-termelés folyik. Ennek a növénynek a vízszükséglete tövenként és locsolásonként kb. fél - másfél deciliter (!). Ennyi folyadék szükséges a növény megfelelő tápanyagokkal való ellátásához, ha a növény kőzetgyapotba van ültetve.

A szellőztetés is automatizált már. A beállításra került levegő hőmérsékletet egy automata rendszer figyeli, ami ha meghaladja a beállított értéket, automatikus kinyitja a tetőt.

Azonban a beállításnál figyelni kell arra, hogy a tető ne hirtelen nyíljon ki, hanem csak kisebb ütemekben, akár 1-2 cm-es nyílást hagyva. Az automata a nagy szél esetén lezárja a tetőt, mivel a nagy erejű légmozgás könnyen letépheti a nyitott szerkezetet. Ennél a módszernél is szükséges ventillátorok beépítése – fentről lógatva – amik a párás levegőt folyamatosan keringetik, így biztosítva állandó páratartalmat. Tervezve van „vápa”fűtés beszerelése, amely a vápa közelében lévő növényeknek biztosít melegebb hőmérsékletet, mivel a vápa közelében télen kevésbé fejlődnek az őket érő hideg levegő miatt.

Fotó: Baranyi Ferenc

A fenti fotón látható mérőműszer segítségével ellenőrizhető a növény tápanyaggal, vízzel való ellátottsága, valamint a növény gyökerénél lévő hőfok is.

Korábban említettem a drénvizet elvezető csatornát. Lejtése a teljes fólia hosszan kb. 50 cm. Ennek szerepe, hogy a felesleges vizet elvezesse. A csatorna végén összegyűlt drénvizet a kertészet szivattyújának segítségével tartályba gyűjti, majd szűrés után újra felhasználhatóvá válik.

A dréncsatornák mellett két oldalon kb. 50-50 cm távolságra található a vegetációs fűtés. Ennek szerepe, hogy a növények gyökérzetét a fejlődéséhez szükséges megfelelő hőmérséklettel ellássa. Ezen túlmenően praktikus megoldást jelent a csövekre görgőkkel rögzített „kiskocsi”, amelyről a termés szedése, szállítása könnyebben megoldott.

Említést lehet még tenni a „lombfűtésről”, melyet a vegetációs fűtéshez hasonlóan kell elképzelni. E módszerrel lehet a növekvő – akár 3-4 méter magasságra is megnövő – növényeknél a bogyótermést elősegíteni oly módon, hogy a fűtést automatizált csörlőberendezéssel emelik meg a megfelelő magasságra.

Ebben a kertészetben már évek óta alkalmazzák a vegyi kártevőirtás helyett a „biológiai kártevőirtást”. A tulajdonos ragadozó poloskákat telepített a „lisztecse” nevű rovar ellen és katicabogarakat telepít a levéltetvek ellen. Véleménye szerint lényegesen olcsóbb ezeket a rovarokat bevetni, mint a vegyszerezni, valamint ez egyáltalán nem káros ezek alkalmazása sem a személyzet, sem a vásárlók egészségére. A kertészetben a fólia házak megoldásánál ez már egy magasabb színvonalú technika, amit úgy gondolok, hogy a nagyfai telepen is kiválóan lehetne hasznosítani belső ellátásra. Így biztosíthatóvá válik mind a fogvatartottak, mind a személyzet részére az olcsón, saját munkaerővel előállított, jó minőségű primőr termék, amelynek beszerzése leginkább a téli hónapokban emészt fel jelentősebb kiadást. Továbbgondolva a fóliaházas kertészkedést, azon túl, hogy ellátná friss zöldségfélékkel a teljes Szegedi Fegyház és Börtön objektumait, a tervezett fejlesztések és bővítések eredményeképpen akár a közelben lévő szomszédos megyékhez tartozó fegyintézetek primőráruval történő ellátása is megoldhatóvá válik.

10/12. Napenergiás és geotermikus fűtés

Megemlíteném a továbbiakban a napenergiás és geotermikus fűtés összehangolását, ami a földbe helyezett műanyagból készült csöveken a fóliaház rétegeiben a felmelegedett levegőt egy légkeverő működteti. A felmelegedett levegő a műanyagcsövekből áramolva átmelegíti az fóliaház alatti földréteget. A felmelegedés hatására a csepegtető öntözőrendszerből a folyadék páráként lecsapódik a fóliaház tetején és végül visszakerül a föld rétegeibe. Ezt a körforgási folyamatot ventillátorokkal teszik teljessé.

10/13. Istállók, növendéknevelők fűtése

A nagyobb testű (ló, juh) vagy a sűrűbben (pulyka) tartott állatok jelentős hő- és páratermelésük miatt alacsonyabb hőmérsékleten történő tartásához télen sem igényelnek jelentősebb fűtést. Nagyobb hőre a keltető-nevelőkben, elletőkben van szükség. Ehhez a kisebb hőmérsékletű termálvíz is elegendő. Nagyon fontos télen is a megfelelő szellőztetés. A baromfityénysztésnél a keltetőből kikerült állatok részére az első három héten 32-36°C-os kezdeti hőmérséklet után 28-30°C kell, amit később fokozatosan csökkenteni kell. A termálvizes rendszerek a baromfiházakban, nevelőkben ugyanúgy alkalmazhatók, mint a padló-, vagy a falfűtés, amihez alacsonyabb hőtartalmú termálvíz is elegendő. A szellőztetést ventillátorokkal lehet biztosítani, hasonló módon a nagyobb testű állatok óljainak szellőztetéséhez. A megfelelően magas hőmérsékletű termálvíz keltetőgépeknél is alkalmazható lehetne.

Állattartó helyiségek fűtésére az alternatív energiaforrásokkal működő rendszerek többféle kooperációjára, kombinálására is módot adnak (pl. termálvizes + biomassza-fűtés, biogázos + termálvizes fűtés)

10/14. Terményszárítás

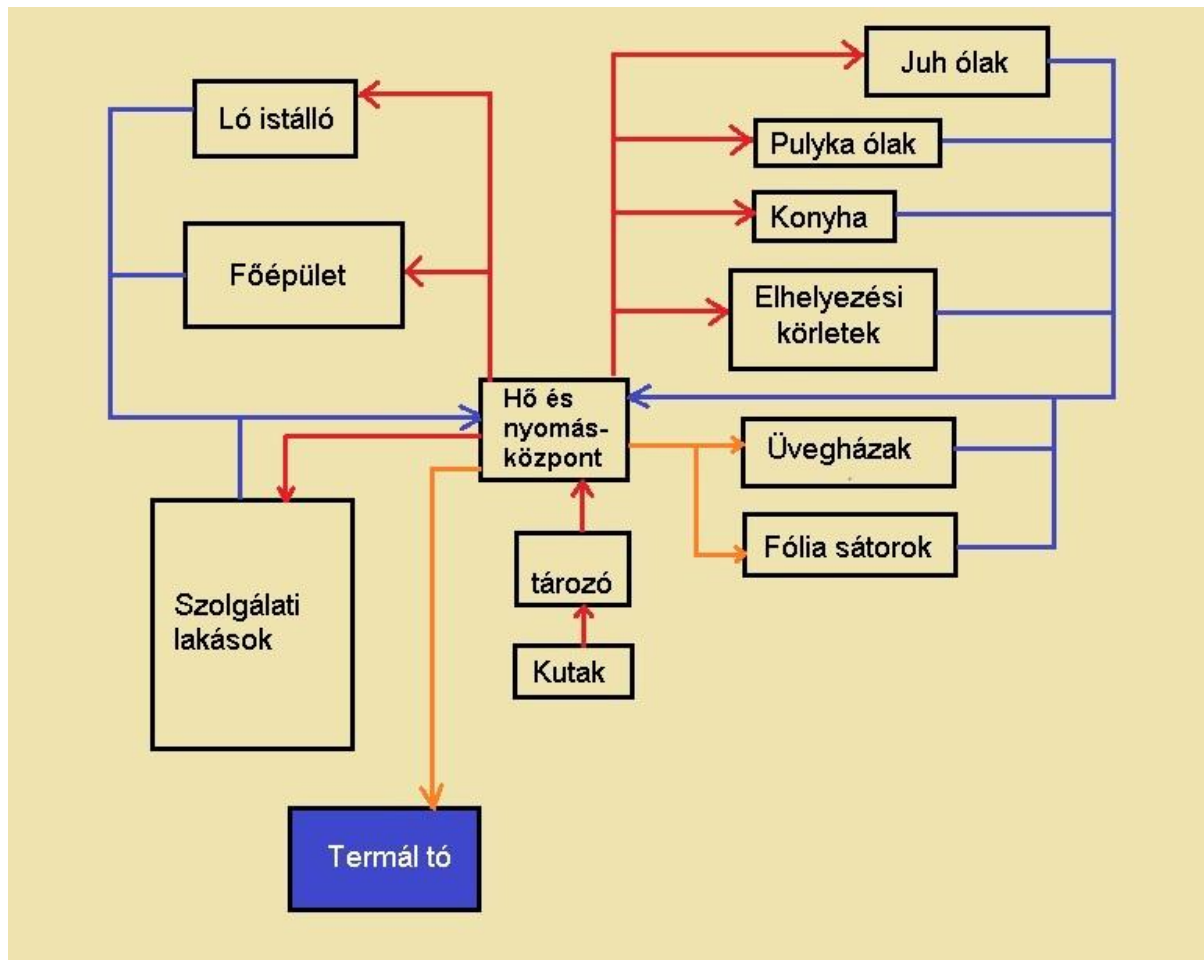
A terményszárítási feladatok javarészt a fűtés nélküli nyári-kora őszi időszakra korlátozódnak, ami a termálvizek hatékony, és minél hosszabb idejű kihasználása szempontjából lehet kedvező. A termálvizes szárítás a korábbi, hagyományos tüzelésű módú berendezésekhez képest kisebb hő biztosításával (40-60°C) működik, ezért a szárítási idő hosszabb lehet, de ezt az energia-megtakarítás ellensúlyozhatja. Termálvízzel is különböző terményeket lehet szárítani, pl. búzát, rozst, kukoricát, paprikát, borsót, babot, különböző gyógynövényféléket.

10/15. Haltenyésztés

A növényházak, istállók, terményszárítók termálvizes fűtése nem zárt rendszerrel történik, ezért az elfolyó víz sótartalma és annak maradék hője miatt a környezetre ártalmas. Ha az elfolyó termálvíz kémiai összetétele haltenyésztésre, más természeti vízzel való hígítás után alkalmas, akkor halastavak létesítésére használható.

Ellenkező esetben a maradék hő elvonása a halastó optimális hőmérsékletének megtartásához járulhat hozzá, ami lehetőséget nyújtana pl.: az afrikai tüdőharcsa telepítésére.

A termálvíz későbbi hasznosításának terve, elképzeléseim szerint:

10/16. Akvapónia

Megemlíteném még az akvapóniát, ami a haltenyésztés és a földnélküli növénytermesztés egyesítéséről szól. Mindkét folyamat önmagában is hatékony, de a kettőt együtt különösen meg lehet oldani egy üvegházzal.

Az akvapóniában a „halak ürülékét tartalmazó víz az ammóniát nitráttá alakító baktériumoknak köszönhetően a növények számára fontos tápanyaggal telítődik. A haltartály tehát odakerül a kavicságy mellé, és a belőle érkező víz öntözi a növények kavicságyát. Utóbbiak szépen növekednek tőle, ráadásul megtisztítják a vizet.

A növényektől visszaforgatott víz így a halak számára kiváló minőségű és oxigén dús lesz, amiben kiváló minőségű zöldségeket, fűszerek- és gyógynövényeket lehet termelni, belső használatra. A napi munkaigénye minimális. Nincs gyomlálás, kapálás, locsolás. Az ültetés csak annyi, hogy magot a kavicságy tetejére kell szórni, vagy ha palántáról van szó, akkor széthúzni a kavicsokat, elültetni a palántát, és visszahúzni a kavicsot. A halak etetéséről természetesen ne felejtkezzünk el.”¹⁷

10/17. Összefoglaló

Dolgozatban bemutattam azon jogszabályi környezetet, amely lehetővé teszi a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek számára azt, hogy a letöltendő szabadságvesztéses idejüket a számukra is a lehető kedvezőbb módon eltölthessék. E lehetőség keretében akár olyan munkák végzésére is alkalmuk nyílhat, mely korábbi, a kinti életből hozott szaktudásuk kamatoztatásával, szakmai fejlődésük esetenként biztosítottá válik.

Így akár a bent eltöltött idő alatt is fejleszteni tudják már meglévő tudásukat. Bemutattam azon hasonlóságokat és különbségeket, melyek a büntetés-végrehajtási intézetekben végzett, illetve a szabadlábon végzett munka utáni díjazás, szabadságolás között vannak.

¹⁷www.civishir.hu

Azon elítélteknek, akik pedig nem rendelkeznek semmilyen szakmával, a börtönélet nem csak a rabságról szólhat, hanem akár egy olyan kiugrási pontot adhat, ahol szakképesítés megszerzésével, különböző szocializációs tréningek elvégzésével „tisztalappal” indulhatnak az életnek a szabadulás után. A tréningeket vezető oktatók minden lehetőséget megragadnak arra, hogy kellően felkészítsék a fogvatartottakat a kinti életre még az utógondozás lehetőségével élve is. Azon elítéltek pedig, akik komolyan veszik a benti tapasztalataikat, az esetek nagyobb részében nem válnak „visszaesővé”, hanem a társadalom hasznos tagjává igyekeznek válni a reorganizációs program segítségével.

Próbáltam kitekintést nyújtani az Európai Unió többi tagállamában lévő büntetés-végrehajtási intézetek által biztosított munkalehetőségekre ahol bemutattam a börtönlakók számára egyik fontos lehetőséget: a munkát és annak bérezési rendszerét. Rávilágítottam arra, hogy mennyire mutatja egy társadalom kultúráját, fejlettségét az, ahogyan az elítéltekkel bánt, ahogyan az elítélteknek lehetőséget nyújt arra, hogy „jóvátegyék bűneiket”, illetve hogyan honorálja az általuk elvégzett munkát. Bemutattam, hogy mely országokban milyen lehetőségeket biztosítanak a munkavégzésre, és milyen jogokat biztosítanak azon elítélteknek, akik munkát akarnak végezni.

A külföldre történő kitekintést követően bemutattam azt a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetet, ahol meglátásom szerint megismerhető egy kicsiny, ám annál lelkesebb vezetőségi kar rendkívül színvonalas és termékeny munkája, valamint a jövőre vonatkozó terveik. Ez az intézet a Szegedi Fegyház-, és Börtön III. Objektuma, illetve az ebben az intézetben működő Nagyfa - Alföld Kft, melynek munkája, fejlesztésekhez való hozzáállása példaértékűnek mondható. Terveikről beszélgetve felvázolódtott előttem, hogy mekkora lehetőség van a mezőgazdaságban az Alföld déli részén, hiszen az országban itt vannak a legjobb minőségű termőterületek, melyek hasznosítása fogvatartottak bevonásával valóban gazdaságos tevékenységet eredményezhet. A mai modern világban lehetőségek ezreit lehet megvalósítani kellő lelkesedéssel – és persze pályázati forrásokkal is. E lehetőségek megvalósítása ennél az intézetnél adva van, mivel viszonylag nagy termőterületen gazdálkodhat, ehhez megvannak a korszerű gépek, berendezések. Az elmúlt évek során jelentős beruházásokat tudtak végrehajtani az állattartás-, tenyésztés területein is, valamint a technikai fejlődés is garantált a korábban beszerzett napkollektorok felszerelésével, a termál kutak újbóli feltárásával, a növényházak kialakításával.

Az előzőekben látható, hogy az elképzelések a realitás talaján mozognak. Ezek lehetővé teszik, hogy egy modernebb, korszerűbb foglalkoztatási rendszerré alakuljon át a jelenlegi fogvatartotti munkáltatás. Ehhez rendkívül nagy segítséget nyújt a jelenlegi vezetőség pályázatorientált szemlélete, jól kihasználva mind az uniós (TÁMOP), mind a nemzeti támogatás (EMVA) által nyújtott lehetőségeket.

11. Irodalomjegyzék

1. Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. BVOP, Budapest, 1997.
2. Vókó György: A büntetés-végrehajtási jog magyarázata, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft. kiadása, Budapest, 2001, Az elítéltek munkáltatásának szerepe, rendszere, jellemzői
3. Börtönügyi Szemle 2009. 2. Cséri Zoltán – Hirják András Péter A fogvatartottak foglalkoztatása és a kapcsolódó gyakorlati problémák
4. Börtönügyi Szemle 2010. 4. szám Palló József Az elítéltek foglalkoztatása az európai büntetés-végrehajtási gyakorlatban
5. Börtönügyi Szemle 2013. 3. szám Szabó Zoltán A büntetés-végrehajtás központi ellátási tevékenysége
6. Gyarmati Géza: A fogvatartottak munkáltatásának története Miskolc, 2006.
7. Csernyánszky Lajos, Horváth Tibor, Heylmann Katalin, Kabódi Csaba, Lőrincz József, Nagy Ferenc, Palló József: Büntetés-végrehajtási jog. Rejtjel Kiadó 2007.
8. Benkó László, Mocsai Zoltán: Az Alföldi Bútorgyártól a Nagyfa-Alföld Kft-ig Emlékkönyv II. Szeged, 2011.
9. A zöldség-, dísznövény és szaporítóanyag-termesztés berendezései és gépei Láng Zoltán Mezőgazda Kiadó, 1999.
10. Hegyi András: Algyő és Népe (Tanulmányok) Szeged, 1987.
11. Csiszér Balázs szakdolgozat 2011: Elítélt munkáltatás múltja jelene és jövője Magyarországon
12. Börtönügy Szemle 2012. 4. Batizi Ildikó – Balogh Attila

Felhasznált hazai jogforrások, ajánlások, határozatok:

- 2012. évi I. a Munka Törvénykönyvéről
- 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról
- 6/1996. (VII.12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól
- TÁMOP 5.6.3-12/1-2012-0001 pályázati támogatási határozat
- Hegyi András: Algyő és Népe (Tanulmányok) Szeged, 1987.

Felhasznált internetes oldalak:

- www.bvop.hu
- www.zoldnet.hu
- www.civishir.hu
- www.wikipedia.hu
- www.geotermika.hu
- www.menszt.hu